

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

**En arbetande invandrare är
en bra invandrare är
en integrerad invandrare**

Författare: Paula Langöe Eliasson och Hanna Uddbäck
Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp
Vårterminen 2010
Handledare: Eva Kärfve

ABSTRAKT

Författare: Paula Langöe Eliasson och Hanna Uddbäck

Titel: En arbetande invandrare är en bra invandrare är en integrerad invandrare

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Eva Kärfve

Sociologiska institutionen, Vårterminen 2010

Sveriges integrationspolitik har i allt högre grad kommit att handla om aktivering.

Utanförskapet ska brytas genom att ”invandrare” får arbete. Särskilda åtgärder riktas mot nyanlända ”invandrare” då de antas vara i riskzonen för utanförskap. I det politiska samtalet talas det om att sänka trösklarna in på arbetsmarknaden men sällan om arbetets villkor. Den etniskt delade arbetsmarknaden i Sverige är dock ett faktum och ”invandrare” befinner sig oftare än ”svenskar” i så kallade atypiska jobb med osäkra anställningsförhållanden. Denna uppsats syfte är att lyfta blicken från den politiska arenan till de individer denna politik riktar sig till. Hur ser de på kategorierna ”invandrare” och ”svensk”? Vilka strategier har de utvecklat för att etablera sig i Sverige och på den svenska arbetsmarknaden? Som teoretisk utgångspunkt har för det första Pierre Bourdieus begrepp kapital, habitus och fält använts och för det andra Ruth Levitas teori om social exkludering och medföljande diskursmodeller om hur det talas om de exkluderade. Studien är kvalitativ och tio semistrukturerade intervjuer med nyanlända ”invandrare” har genomförts. Det empiriska materialet visar att strategier för att passa in på det nya fältet och ta sig in på arbetsmarknaden är att ställa små krav på det arbete som erbjuds, att uppleva sig tvungen att anstränga sig mer än ”svenska” arbetstagare och att lära sig ett annat yrke eller att lära sig sitt yrke en gång till. Levitas diskursmodeller *Moral underclass discourse* (MUD) och *Social integrationist discourse* (SID) återfanns hos intervjupersonerna genom att de talade om ”invandrare” som exkluderade i termer av brist på moral och arbete. De hänvisade till ”de andra” och menade att de var *exkluderade* men att de själva gjorde allt som stod i deras makt för att få ett arbete, bli integrerade och så vidare. Deras uttalanden kan ses som en del av en ideologi där individen själv är ansvarig för sina framgångar såväl som misslyckanden. Det kan också vara en strategi för att hävda sig själv gentemot en etablerad negativ föreställning om ”invandrare”.

Nyckelord: Invandrare, nyanlända, integration, arbetsmarknad, exkludering, utanförskap

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte och problemformulering	1
1.2 Avgränsning.....	2
1.3 Begreppsdiskussioner	2
1.3.1 Invandrare	2
1.3.2 Integration	3
1.3.3 Utanförskap.....	3
2. Bakgrund: Sveriges integrationspolitik.....	3
2.1 En tillbakablick	4
2.2 Dagens integrationspolitik.....	4
2.2.1 Instegsjobb	5
2.2.2 Arbetslinje, valfrihet och professionellt stöd	5
3. Tidigare forskning	7
3.1 Den första tiden – mötet med Sverige	7
3.2 Den etniskt delade arbetsmarknaden	7
3.3 Arbete och medborgarskap	8
4. Teori	9
4.1 Bourdieu	10
4.1.1 Kapital	10
4.1.2 Habitus.....	10
4.1.3 Fält.....	11
4.2 Social exkludering.....	11
4.2.1 RED	12
4.2.2 MUD	12
4.2.3 SID.....	13
4.2.4 RED, MUD och SID i Sverige	13
5. Metod.....	14
5.1 Val av metod.....	14
5.2 Intervju	14
5.3 Urval.....	15
5.4 Genomförande	16
5.5 Etiska överväganden	18
6. Resultat.....	18
6.1 Intervjupersoner	18

6.1.1 Federico	18
6.1.2 Luciana	19
6.1.3 Paulina	19
6.1.4 Bahid.....	20
6.1.5 Dimitri	20
6.1.6 Vedran	21
6.1.7 Muhammed	21
6.1.8 Maria.....	22
6.1.9 Hazim.....	22
6.1.10 Florian.....	23
6.1.11 Sammanfattning intervjupersoner.....	23
7. Analys.....	24
7.1 Ny i Sverige - språk och vänner.....	25
7.2 Anställningsbarhet.....	26
7.2.1 Att lära om	27
7.2.2 Vilket jobb som helst.....	28
7.2.3 Att göra allt från hjärtat för att bli accepterad.....	30
7.2.4 Sammanfattning anställningsbarhet.....	31
7.3 Avstånd eller motstånd	32
7.3.1 Avstånd	32
7.3.2 Motstånd	35
7.3.3 Sammanfattning avstånd eller motstånd	36
8. Avslutande diskussion.....	36
9. Referenser	39
Informationsbrev.....	Bilaga 1
Intervjuguide.....	Bilaga 2

1. Inledning

”Vägen till integration stavas arbete. För oss i Alliansen är det viktigt att slå fast att det är arbetslinjen som gäller – inte bidragslinjen” (Sydsvenskan 2010-03-10). Detta skrev Sveriges migrationsminister Tobias Billström i en debattartikel i Sydsvenskan 10 mars 2010.

Påståendet innehåller antagandet att integration uppnås genom att få ett arbete (ett lönearbete) men även att integration därigenom handlar om vad den enskilde nyanlända ”invandraren” åtar sig. Samtidigt som arbete förespråkas finns det en ökande medvetenhet om att ”invandrare” har svårt att få tillträde till den svenska arbetsmarknaden. Detta löser Billström genom att i samma debattartikel skriva att ”trösklarna till arbetsmarknaden måste sänkas”. Om vägen till integration är arbete måste Alliansen se till att alla arbetar. Att sänka trösklarna kan betyda en mängd olika åtgärder exempelvis hävdar Billström i *Invandrarna behöver städjobben* i Expressen den 4 mars 2010 att ”politikens utmaningar handlar om hur vi kan hitta fler sätt att göra nyanlända anställningsbara och arbetsgivarna intresserade av att anställa dem”. Ett sätt att göra arbetsgivare mer intresserade är att införa arbetsmarknadsåtgärden *instegsjobb*. Arbetsgivare som anställer nyanlända ”invandrare” kan genom instegsjobb få 75 % av lönen subventionerad. Billström avfärdar politiskt motstånd mot exempelvis Rut-avdrag och menar istället att ”integration handlar om att tillvarata möjligheter, inte att stämpla vissa jobb som ’fina’ och andra som ’fula’” (Expressen 2010-03-04). Det var denna typ av politisk retorik som väckte intresset till ämnet för denna uppsats. Det föddes hos oss en nyfikenhet att ta reda på hur de som ofta förväntas befinna sig i riskzonen för utanförskap, nyanlända ”invandrare”, förhåller sig till att bli eller vara integrerad. Hur de som anses behövas göras anställningsbara ser på lönearbete och vilka möjligheter de faktiskt upplever att de har på den svenska arbetsmarknaden. Ambitionen är således att genom intervjuer med nyanlända ”invandrare” undersöka vad personerna som det ofta talas *om* och inte *med* har att säga.

1.1 Syfte och problemformulering

Syftet med studien är att lyfta fram nyanlända ”invandrades” perspektiv på integration och utanförskap samt deras syn på kategorin ”invandrare”. Det vill säga områden där det ofta talas om och inte med nyanlända. Syftet är också att skapa förståelse för hur nyanlända förhåller sig till sin första tid i Sverige och vilken syn de har på sina möjligheter och hinder för att etablera sig på arbetsmarknaden.

- Hur beskriver intervjupersonerna sina upplevelser av att vara nya i Sverige?

- Vilka strategier använder de sig av för att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden?
- Hur förhåller de sig till integration, utanförskap och kategorin ”invandrare”?

1.2 Avgränsning

En avgränsning är att flertalet av intervjupersonerna har eller har haft instegsjobb.

Anledningen till att vi har valt att intervjua personer med instegsjobb är att de befinner sig i en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som syftar till att underlätta integrering i det svenska samhället. Det är meningen att detta ska ske genom att, som det heter i den politiska retoriken, ”minska trösklarna in på arbetsmarknaden” bland utsatta grupper och därigenom bryta utanförskapet. Att även intervjua personer som inte befinner sig i en åtgärd som instegsjobb gav oss en djupare förståelse och fler perspektiv på nyanlända ”invandrades” arbetsmarknadssituation och kompletterade på så vis intervjuerna med instegsjobbare.

1.3 Begreppsdiskussioner

1.3.1 Invandrare

”Invandrare” är en vanlig benämning på personer som är födda utanför Sverige. Det är dock tveksamt att använda termen dels därför att det är en felaktig benämning då att invandra är något en människa *gör* snarare än något hon *är*. Dels bidrar det enligt sociologen Wuokko Knocke till att skapa skillnader mellan människor som segmenteras i och med att befolkningen definieras i termer av motsatta kategorier i form av ”svenskar” och ”invandrare”. Kategorierna fylls med innehåll utöver individernas ursprung där kategorin ”svenskar” konstitueras som normala (”vi”) och kategorin ”invandrare” som avvikare (”de andra”) (Knocke 2006:43). Ofta har begreppet ”invandrare” använts i en negativ bemärkelse i form av olika stereotyper¹. I uppsatsen används trots allt ordet ”invandrare”, detta på grund av att vi var intresserade av hur intervjupersonerna förhöll sig till kategorin. Ordet kommer att skrivas med apostroftecken för att visa att vi är medvetna om att det är en konstruerad kategori som är problematisk att använda. Även ”svenskar” är en konstruerad kategori som markeras på samma sätt. I uppsatsen används även ordet nyanländ ”invandrare” vilket betecknar någon som har flyttat till Sverige från ett annat land de senaste fyra åren. Ibland

---

¹ Stereotyp betyder en ”förenklad och ofta fördomsfull föreställning om t.ex. människor som hör till en viss kultur, nation, religion eller yrkesgrupp” (www.ne.se 2010-05-25).

används enbart ordet nyanländ/a med samma innebörd som nyanländ/a ”invandrare”. Ibland används ordet utrikes födda istället för ”invandrare”.

1.3.2 Integration

Svaret på vad integration betyder är olika beroende på vem som tillfrågas. På samma sätt varierar de åtgärder som anses nödvändiga för att uppnå integration beroende av vem som definierar och sätter den politiska agendan. Sociologen Margareta Popoola konstaterar dock att integration i nio fall av tio anses vara något eftersträvansvärt, nästan nödvändigt för samhällets överlevnad. I dagens Sverige har integration *blivit* lösningen för problem som bostadsbrist, arbetslöshet och social exkludering (Popoola 2002:13). Enligt Nationalencyklopedin är integration ”en process som leder till att skilda enheter förenas; även resultatet av en sådan process” (www.ne.se 2010-04-19). Popoola menar att det finns en mängd värden som förknippas med integration, bland annat: sammanfogning, blandning, jämlikhet, rättvisa, utjämning, interaktion och delaktighet. Det finns även ett spänningsfält mellan om integration handlar om enskilda individer eller om hela samhället (Popoola 2002:13).

1.3.3 Utanförskap

Utanförskap används många gånger som integrationens motsats. En person som ”lever i utanförskap” är inte integrerad utan socialt exkluderad. Utanförskap kopplas ofta samman med arbetslöshet (Dahlstedt 2009:40ff). Att ”invandrare” i högre grad än ”svenskar” är arbetslösa sägs i det politiska talet vara en anledning till att de befinner sig i riskzonen för utanförskap (se exempelvis prop. 2006/07:100).

2. Bakgrund: Sveriges integrationspolitik

Integrationspolitikens mål är sedan 2009 att alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund ska ha lika rättigheter och skyldigheter (Prop. 2009/10:60 s.25). Nedan följer en tillbakablick på integrationspolitiken i Sverige och därefter en beskrivning av vilka politiska mål den nuvarande regeringen har satt upp för integrering av nyanlända medborgare. Enligt ekonomhistorikern Christer Lundh innebär integrationspolitik ”de åtgärder som samhället vidtar för att underlätta invandrades introduktion och integrering i samhället” (Lundh 2005:51). Ordet integrationspolitik började inte användas eller bli ett eget politikområde förrän 1998. Trots detta används det i tillbakablicken för att beskriva de åtgärder som vidtogs med ett liknande syfte.

2.1 En tillbakablick

På 1950 och 1960-talet när invandringen till Sverige huvudsakligen bestod av arbetskraftsinvandrare var statens insatser när det gäller integrationspolitik begränsade. Eftersom människorna som flyttade till Sverige hade arbete förlitade sig staten på att det skulle ske en automatisk integration via arbetsmarknaden. I mitten av 1960-talet förändrades synen på integration mot en större vilja att organisera och 1969 inrättades Statens invandrarverk. Flyktingmottagandet låg dock fortfarande på Arbetsförmedlingen. Under hela denna tid och fram till mitten av 1970-talet syftade integrationspolitiken till att assimilera² snarare än integrera Sveriges nya medborgare (Lundh 2005:53ff). I början av 1970-talet infördes invandringsstopp i Sverige med syfte att minska arbetskraftsinvandringen då det inte längre ansågs behövas utomstående arbetskraft till Sverige. Anhöriga till dem som redan flyttat till Sverige hade dock tillåtelse att komma. Sedan 1970-talet har Sveriges invandring framförallt bestått av flykting- och anhöriginvandring (Lundh 2005:55). I samband med att migrationspolitiken förändrades, förändrades även integrationspolitiken och 1976 stadgades det att målen för invandrapolitiken skulle vara jämlikhet, valfrihet och samverkan (Popoola 2002:29). Assimilationsmålet övergavs således till förmån för en politik mer inriktad på integration. Invandrarverket tog över flyktingmottagandet från Arbetsförmedlingen (Lundh 2005:56). År 1998 blev integrationspolitiken för första gången ett eget område i politiken. Det betonades att det integrationspolitiska arbetet skulle syfta till att stödja individen och underlätta för den nyanlända att uppnå egen försörjning och delaktighet i det svenska samhället men också att det skulle stödja demokratiska värden och motverka diskriminering. Åtgärder som föreslogs för att ”invandrare” skulle ha lättare att komma in i arbetslivet var kompetenshöjning, förlängd arbetsplatsintroduktion och förlängt starta-eget bidrag för utomnordiska medborgare (proposition 1997/98:16 s.1f). År 2006 bytte Sverige regering och då förändrades också integrationspolitiken.

2.2 Dagens integrationspolitik

Den första vårpropositionen som Alliansregeringen lade fram efter att ha vunnit valet hösten 2006 innehöll ett integrationspaket med särskilda åtgärder för att öka integrationen och bryta utanförskapet. Enligt regeringen var den andel av befolkningen som inte hade någon

---

² Assimilering kan ses som en process där en minoritet, till exempel en invandrargrupp, helt överger sin egen kultur så att ursprungliga kulturskillnader försvinner (www.ne.se 2010-05-19).

sysselsättning en indikator på utanförskapets utbredning. De identifierade att människor som är utrikes födda är särskilt drabbade av en låg sysselsättningsgrad och i högre utsträckning har tidsbegränsade anställningar (prop. 2006/07:100 s.25f). Möjliga orsaker till den svårare arbetsmarknadssituationen för utrikes födda uppgavs i vårpropositionen kunna vara brist på språkkunskaper och informella nätverk samt diskriminering (ibid:31). Det underströks att skillnaderna mellan olika invandrargrupper är stora. Regeringen framhöll att faktorer som bland annat ursprungsland, utbildningsnivå, tidigare erfarenheter och vistelsetid i Sverige kan påverka en individs sysselsättningsgrad. Ju längre tid en person har bott i Sverige desto större chans för att denne har ett arbete. Det betyder att nyanlända ”invandrare” är den grupp som har sämst ställning på arbetsmarknaden. Det nämndes dessutom att utrikes födda, även efter att ha varit bosatta en lång tid i Sverige, inte uppnår samma sysselsättningsgrad som personer som är födda i Sverige. Regeringens utgångspunkt var att om nyanlända ”invandrare” ges förutsättningar till att snabbt träda in på arbetsmarknaden gynnas integration och risken för utanförskap blir mindre (ibid:26). De framhöll att ”arbetslinjen skall gälla för nyanlända” (ibid:31). Integrationspaketets åtgärder stämmer överens med betoningen på sysselsättning. Av de tio förslagen låg alla utom ett inom arbetsmarknadsområdet. Ett av förslagen som presenterades var instegsjobb som infördes den 2 juli 2007.

2.2.1 Instegsjobb

Instegsjobb är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som riktar sig till dem som fått uppehållstillstånd i Sverige inom de senaste 36 månaderna. Instegsjobb förmedlas av Arbetsförmedlingen och arbetsgivaren får 75 % av lönen subventionerad av staten. Syftet är att, för nyanlända, skapa ett snabbt inträde på arbetsmarknaden genom att erbjuda möjlighet att kombinera arbete och studier på Svenska för invandrare (sfi) (Arbetsförmedlingen *Faktablad*, 2010a). Instegsjobbet kan vara inom både privat och offentlig sektor och såväl kvalificerat som okvalificerat. Det ges för sex månader i taget med möjlighet till förlängning, men varar i högst 24 månader. En anställning inom denna åtgärd innefattas inte av Lagen om anställningsskydd, LAS (Arbetsförmedlingen *Faktablad*, 2010b).

2.2.2 Arbetslinje, valfrihet och professionellt stöd

Efter att instegsjobb infördes som arbetsmarknadspolitisk åtgärd har integrationspolitiken fortsatt på samma spår som presenterades i vårpropositionen 2007. Det vill säga med betoning på att bryta utanförskapet och att nyanlända ska etablera sig på arbetsmarknaden så snabbt som möjligt. Detta med hjälp av honnörsorden arbetslinje, valfrihet och professionellt stöd.

En av de viktigaste förutsättningarna för att nyanlända ska få arbete anses vara "en väl fungerande arbetsmarknad med en effektiv matchning mellan utbud och efterfrågan av arbetskraft /.../" (prop. 2009/10:60 s.24). Detta menar regeringen genomförs genom åtgärder som ökar efterfrågan bland de grupper som står långt från arbetsmarknaden, exempelvis genom instegsjobb. En annan viktig del för att matcha utbud och efterfrågan är att öka incitamenten att arbeta. För att göra detta föreslår regeringen bland annat att "en statlig tidsbegränsad ersättning till individen som villkoras med ett aktivt deltagande ersätter dagens försörjning" (prop. 2009/10:60 s.35). Individen ska vara aktiv och arbetsmarknadsperspektivet ska gälla från dag ett (ibid:34). Aktivitet krävs som motprestation till ersättning och aktiviteten ska, med vissa undantag, ske på heltid. Viljan till att öka incitamenten till arbete och matcha utbud och efterfrågan märks också i de åtgärder regeringen säger sig ha åtagit för att underlätta vidareflyttning till kommuner med god arbetsmarknad (ibid:31). Underlättandet av vidareflyttning ska realiseras genom att etableringslotsar införs som hjälper de nyanlända med kontakter och information om var arbetsmarknaden är som mest gynnsam. Individen ska själv välja etableringslots och en speciell etableringsplan ska upprättas för varje individ (ibid:50f).

Arbetsförmedlingen föreslås ta över samtliga etableringsinsatser med motiveringen dels att en samordnande instans behövs dels att arbetslinjen förtydligas och att nyanlända får samma ingångar till arbetslivet som övriga arbetssökande. Dessutom anses Arbetsförmedlingen bättre lämpad än Migrationsverket att anvisa nyanlända platser i kommuner eftersom de har bättre koll på arbetsmarknadsläget (ibid:47ff). Ytterligare en åtgärd som regeringen menar stärker arbetslinjen och incitamenten att arbeta är att införa försörjningskrav för anhöriginvandring. Det innebär att det införs ett försörjningsvillkor när en person söker uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person i Sverige (prop. 2009/10:77 s.1).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att integrationspolitiken som formulerats i dessa propositioner fokuserar på sysselsättning. Integrationens motsats är utanförskap och den bryts främst genom arbete. De nyanlända ska uppmuntras att bosätta sig på orter där det finns arbete och bostad och ersättning från staten ska villkoras av aktivitet. De nya etableringsinsatserna, och den nya lagen föreslås av regeringen träda i kraft den 1 december 2010.

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs för forskning som behandlar nyanländas upplevelse av etablering i Sverige, forskning om den etniskt delade arbetsmarknaden samt forskning om den förändrade innebörden av medborgarskapet.

3.1 Den första tiden – mötet med Sverige

Pedagogen Elsie C Franzén (1998) gjorde i början av 1990-talet, tillsammans med beteendevetaren Zsafia Nestler, en undersökning bland nyanlända flyktingar om deras syn på vägen till etablering på arbetsmarknaden. De första intervjuerna som genomfördes på flyktingförläggningarna speglades av säkerhet, självförtroende och en optimism inför framtiden. De flesta räknade med att kunna fortsätta sina liv i den riktning de hade haft innan de kom till Sverige bara de först lärde sig svenska (Franzén 1998:66). Åren som följde visade sig dock inte vara enkla. En mängd olika kurser avlöste långa perioder av väntan på diverse åtgärder. Arbetsmarknaden var längre bort än vad intervjupersonerna från början trott och deras tidigare utbildningar och yrkeserfarenheter hade mindre betydelse. Ju längre tiden gick desto mer av deras tidigare kunskaper gick förlorade. Franzén benämner ett av de problem som ofta dök upp för språkparadoxen, att den invandrade behöver ett arbete för att få öva det svenska språket men att det inte går att få ett arbete på grund av att svenskan är för dålig (1998:120).

3.2 Den etniskt delade arbetsmarknaden

Sociologerna Mikael Hjerm och Carl-Ulrik Schierup (2007) beskriver utrikes föddas situation på arbetsmarknaden genom att titta inte bara på hur mycket de deltar utan även på vilket sätt (2007:96). Deras utgångspunkt är att arbete och försörjning är viktigt och nödvändigt för att en individ inte ska vara utestängd från delaktighet i ett samhälle men att det inte räcker. Det finns utestängningsmekanismer som verkar även inom arbetsmarknaden och en person kan vara marginaliserad på grund av osäker anknytning till arbetsmarknaden och/eller på grund av låg inkomst. De konstaterar att ”invandrare” inte befinner sig på arbetsmarknaden i lika hög grad som infödda och de befinner sig inte heller i samma del av arbetsmarknaden. Hjerm och Schierup menar att utrikes födda i större utsträckning arbetar inom sektorer där det är vanligare med arbetsskador och arbetsrelaterade sjukdomar. De är också överrepresenterade i atypiska jobb, det vill säga har oftare visstids- och/eller deltidsanställning (2007:101). Sociologen Anders Neergaard (2006) har tagit fram en analysfigur som illustrerar bilden

Schierup och Hjerm målar upp. Det handlar inte bara om att vara exkluderad eller inkluderad, att ha eller inte ha ett lönearbete, utan även en vertikal dimension läggs till i form av under- och överordning (2006:255). Mycket av den politik som förs idag på de integrations- och arbetsmarknadspolitiska områdena ämnar bekämpa underordnad exkludering, exempelvis arbetslöshet, med hjälp av strategier som leder till underordnad inkludering, till exempel arbete i atypiska låglönejobb (ibid:22).

Att ”invandrare” inte bara har ett lägre deltagande på arbetsmarknaden utan även en sämre position är dock inget nytt. Redan i exempelvis *Arbetets etniska delning* (1994) visade Schierup, Paulsson och Knocke med flera hur en etniskt segregerad intern arbetsmarknad tog form på bilfabriken Volvo Torslandaverken i Göteborg. Arbetstagare med invandrabakgrund befann sig på avdelningar med de mest okvalificerade arbetsuppgifterna, ofta manuellt rutinarbete (1994:13f). De fick i mindre grad än deras ”svenska” kollegor möjligheter till internutbildning och avancering (ibid:168). De invandrade arbetstagarna hade i genomsnitt längre anställningstid än de inrikes födda, även om hänsyn togs till exempelvis arbetstagarnas ålder. Den orsak som framhölls till detta var en större känsla av osäkerhet inför sina chanser på arbetsmarknaden hos dessa grupper (ibid:41ff). De yngre anställda med invandrabakgrund delade uppfattningen att om de ville avancera krävdes det att de var ”dubbelt så bra” som deras ”svenska” kollegor (ibid:14). Enligt Knocke (2000) blev även arbetskraftsmigranterna som kom på 1950- och 1960-talen fångade i lågkvalificerade yrken trots att flertalet var högkvalificerade. De fick arbete inom industri eller service där, liksom Volvo Torslanda studien visar, möjligheter till avancemang och/eller utveckling var små (Knocke 2000: 362f).

3.3 Arbete och medborgarskap

Den goda medborgaren har allt mer kommit att bli liktydig med den aktiva medborgaren. Detta menar statsvetaren Magnus Dahlstedt (2009) som beskriver hur ”passivitet/beroende” har konstruerats som ”aktivitetens/autonomins” motsats och hur detta i sin tur osynliggör samhälliga processer och orsakssamband (2009:49). Det populära ordet utanförskap har blivit synonymt med en mängd olika samhällsproblem ofta sammankopplat till områden där en stor del av befolkningen har utländsk härkomst. Lösningen är arbete, ”arbetslinjen gäller” (prop. 2006/07:100 s.31). För att få ett arbete är individen ytterst ansvarig för att bli anställningsbar genom att vidareutbilda sig, anpassa sig till arbetsmarknaden, flytta till områden där det finns jobb etc. När arbetet hyllas nedvärderas också dess motsats, arbetslöshet och det eventuella innehavandet av något slags bidrag. Dahlstedt menar att ordet bidragsberoende har en stark

normativ underton då det likställer att få bidrag med att vara beroende av exempelvis narkotika eller alkohol, ett sjukdomstillstånd som innebär att inte ha full kontroll över kropp och själ (Dahlstedt 2009:49f).

Schierup (2003) spårar denna utveckling i ett EU sammanhang och menar att det socialpolitiska begreppet social exkludering i policydokument har fått en ändrad innebörd, från avsaknad av sociala rättigheter till avsaknad av lönearbete (2003:191). Schierup använder vid ett annat tillfälle den brittiska sociologen Ruth Levitas diskursmodeller, som presenteras i teoridelen i denna uppsats, för att förklara utvecklingen (Schierup 2006b:251). Faran Schierup (2003) ser med utvecklingen är att det blir mindre och mindre berättigat att inte ha ett lönearbete, ”att traditionella omfördelningsfrågor avfärdas från den politiska agendan och att samhällets ansvar för varje medborgares rätt till en skälig välfärd urholkas” (2003:192). Dessutom finns det en risk, när lönearbete uppfattas som det enda verktyget för inkludering, att pressen ökar på utsatta grupper ”att acceptera vilka arbets- och anställningsförhållanden som helst” (Schierup 2006a:141). Då flera av dagens former av social exkludering har en karaktär av etnifiering drabbas ”invandrare” och etniska minoriteter med invandrabakgrund vilket gör att utvecklingen mot en etniskt delad arbetsmarknad i Europa förstärks (ibid).

Utvecklingen som beskrivs är alltså en förändring av välfärdsstaten från ”welfare till workfare” vilket innebär att medborgarens rätt till välfärd ersätts av en plikt att prestera och ”ge något tillbaka” (Dahlstedt 2009:22). Arbetslinjen som sådan har dock varit närvarande i svensk politik under en lång tid. Ekonomhistorikern Malin Junestav studerar i sin avhandling *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-2001* (2004) arbetslinjens princip under tre perioder i svensk nutidshistoria. Junestav menar att arbetslinjens innebörd har skiftat från ett rättighets- och självhjälpsperspektiv på 1930 och 40-talen till ett kontroll och disciplineringsperspektiv från och med början av 1990-talet. Rättighetsperspektivet innebar arbetslinje i den meningen att arbetet betraktades som en rättighet som ingick i medborgarskapet. Självhjälpsperspektivet gick ut på att medborgarna skulle uppfostras till goda medborgare. Kontroll- och disciplineringsperspektivet innebar att individens skyldigheter att vara aktiv betonades samt att arbetslinjen ur socialpolitisk synvinkel blev lika med åtstramningar av sociala rättigheter.

4. Teori

Det teoretiska ramverk denna uppsats utgår från är Pierre Bourdieus begrepp kapital, habitus och fält samt Ruth Levitas teori om social exkludering.

4.1 Bourdieu

Pierre Bourdieus tre grundbegrepp kapital, habitus och fält hänger tätt samman och kan vara till hjälp för att analysera människans sociala värld. Bourdieu kallar sin teori för en relationell vetenskapsfilosofi där den dubbelriktade relationen mellan de objektiva strukturerna (fält) och de förkroppsligade strukturerna (habitus) står i fokus (Bourdieu 1999:11). Begreppen är relevanta för uppsatsen då nyanlända ”invandrare” i Sverige omges av nya objektiva strukturer och måste hantera situationen där de förkroppsligade strukturerna inte längre ger dem samma position. Nedan kommer en presentation av kapital, habitus, fält samt under respektive begrepp exempel på hur de kan användas för att fördjupa förståelsen för uppsatsens ämne.

4.1.1 Kapital

Att inneha kapital betyder att ha tillgångar. Det finns olika sorters kapital, exempelvis ekonomiskt, socialt eller symboliskt kapital. Kapital är ett relationellt begrepp vilket innebär att det måste erkännas av andra för att vara värdefullt. Symboliskt kapital är ett allmänt begrepp som innebär till exempel att en examen blir en tillgång först när den erkänns av andra grupper (Broady 1991:123). Begreppet symboliskt kapital kan därmed hjälpa en att förstå varför en person med en examen från ett annat land har svårt att få ett arbete motsvarande utbildningsnivån i Sverige. Socialt kapital betyder relationer eller kontakter med personer som genom anknytningen kan ge mervärde till medlemmarna i gruppen. Att ha ett stort socialt kapital kan bidra till att andra typer av kapital, exempelvis ekonomiskt ökar (ibid:128f). Begreppet socialt kapital kan hjälpa en att förstå varför intervjupersonerna med en viss typ av kontaktnät har lättare att få arbete eller etablera sig i Sverige.

4.1.2 Habitus

Habitus är de system av dispositioner som tillåter en person ”att handla, tänka och orientera sig i den sociala världen” (Broady 1991:160). Med andra ord en mental karta genom vilken individen hanterar sin omvärld. Samhällets sociala strukturer är införlivade i varje individ samtidigt som varje individ ständigt återskapar dem. Om en individs habitus inte stämmer överens med den sociala världen måste antingen individens habitus eller den sociala världen förändras. Trots att ett habitus är föränderligt är det dock trögrörligt, det vill säga att det kan förändras men det tar det mycket energi och tid (ibid:160). Handlingarna eller sätten att tänka som står till buds för varje individ är ett resultat av *mötet* mellan individens habitus och den sociala världen. Just detta möte är viktigt för Bourdieu då det skiljer sig från tankesättet att

individens handlingar, tankesätt och värderingar enbart formas som avtryck av yttre förhållanden (ibid:162ff). Kapital och habitus hänger ihop på det sättet att habitus kan vara förkroppsligat kapital. En universitetsexamen som leder till bildning kan medföra en annan förståelseram av omvärlden och således vara en del av en individs habitus (Broady 1990:229). Att en person som är ny i ett land upplever den första tiden som väldigt svår kan förstås utifrån att hans/hennes habitus inte stämmer överens med den nya sociala värld han/hon befinner sig i. Habitus begränsar och möjliggör vad en person kan föreställa sig att göra i framtiden, exempelvis vilket yrke den kan tänka sig att ha. Detta kan förklara olika personers syn på vilka möjligheter de har inom områden som utbildning och arbete.

4.1.3 Fält

Fält är den sociala värld människan lever i och består av relationerna mellan de positioner som finns inom det specifika fältet. Fält är en arena för maktkamp där positionerna, som kan innehas av människor, institutioner eller till exempel vetenskapliga verk, strider om något som är för dem gemensamt och värdefullt (Broady 1990:270,276). Bourdieu menar att även om parterna på ett fält intar motsatta positioner och strider mot varandra ”finns ett dolt och underförstått samförstånd” om att insatserna på fältet är värda att strida om, vilket förenar dem (Bourdieu 1999:128). Ett exempel på en sådan strid som är aktuellt för denna uppsats är striden om vem som är en god medborgare, vem räknas som inkluderad respektive exkluderad. Ytterligare ett exempel kan vara striden om vilken kompetens, erfarenhet och utbildning som klassas som ”rätt” för att få ett arbete. Habitus och fält är beroende av varandra då habitus avgör vilken position individen har samtidigt som positionen bestämmer habitus.

4.2 Social exkludering

Begreppet social exkludering (social exclusion) ger en förenklad bild av samhällets ojämlikheter. Det menar sociologen Ruth Levitas som i *The inclusive society? Social exclusion and new labour* (2005) utifrån en analys av New Labours politik i Storbritannien försöker svara på frågan vad social exkludering egentligen betyder. Bilden är förenklad eftersom den gömmer de skillnader som finns inom grupperna ”inkluderad” och ”exkluderad” och ger bilden av ett homogent och harmoniskt samhälle. Den förvandlar lösningen på ett samhälles alla problem till en fråga om att gå över gränsen, från outsider till insider. Enligt Levitas finns det i praktiken inte *ett* sätt att tala om exkludering, istället utmejslar hon tre olika diskurser som på olika sätt drar gränsen mellan inkluderad och exkluderad. De är följande:

Redistributionist discourse (RED), *Moral underclass discourse* (MUD) samt *Social integrationist discourse* (SID). Det som skiljer diskurserna åt är hur gränsdragningen mellan exkluderad och integrerad görs, vad som definierar grupperna och hur inkludering kan uppnås (2005:7). I denna uppsats används teorin för att urskilja om dessa diskurser återfinns hos intervjupersonerna, om det i intervjupersonernas svar på frågor om invandrarskap, svenskhet och integration går att hitta spår av de sätt att prata om de exkluderade som Levitas urskiljt. Trots att Levitas har tagit fram diskursmodellerna med utgångspunkt i New Labours politik i Storbritannien kan de appliceras på svensk politik vilket diskuteras i ett stycke nedan.

4.2.1 RED

Diskursen som Levitas kallar *Redistributionist discourse* (RED) pekar ut fattigdom som den största anledningen till social exkludering. Fattigdomen och därmed exkluderingen kan minska genom ökade förmåner såsom bidrag (2005:14). En viktig orsak till att människor lever i fattigdom är i denna diskurs att de är ofrivilligt arbetslösa (ibid:159). Ett tecken på om integrationen lyckats eller inte är således förekomsten av fattigdom hos befolkningen. Arbetet är viktigt för integrationen i den meningen att det gör människor mindre fattiga. Arbetets kvalitet är av denna anledning betydelsefullt, ett lågavlönat arbete som inte gör de exkluderade mindre fattiga leder inte till integration (ibid:163).

4.2.2 MUD

Moral underclass discourse (MUD) handlar, som namnet indikerar, om exkludering som sker på moraliska grunder. De som är exkluderade är inte bara fattiga utan också moraliskt underlägsna majoritetssamhället. Istället för att fokusera på samhällets strukturer som gör människor fattiga riktas ljuset mot de fattiga själva och deras moraliska och kulturella karaktär (Levitas 2005:15). Personer som exkluderas från samhället och speciellt de som är beroende av bidrag utvecklar enligt denna diskurs en särskild moral som gör att de exempelvis tenderar att i högre utsträckning bli kriminella. Bidrag ses alltså som något dåligt och något som uppmuntrar till beroende vilket i sin tur leder till en underordnad moral (ibid:20f). Arbetet är således en moralisk nödvändighet eftersom det är motsatsen till bidragsberoende. Centralt för att bekämpa exkludering är att människor i arbetsför ålder går från att "leva på bidrag" till att lönearbeta och eftersom detta är viktigt på grund av att det förbättrar moralen spelar arbetets lönenivå eller kvalitet ingen större roll (ibid:162).

4.2.3 SID

Social integrationist discourse (SID) snävar av definitionen av vem som är exkluderad eller integrerad i ett samhälle till en fråga om medborgarna utför någon typ av lönearbete.

Lönearbete i sig självt är nyckeln till integration inte bara genom att arbetstagarna får lön utan även till exempel genom att det stärker individens självkänsla. Exkludering betyder enbart exkludering från lönearbete. Skillnader och ojämlikheter mellan och inom olika typer av arbeten döljs då en individ anses integrerad så fort den har ett arbete där den erhåller en lön. Konsekvensen blir alltså att skillnader och diskriminering på grund av exempelvis kön, klass och etnicitet inte uppmärksammas. Dessutom urholkas legitimiteten att inte delta i lönearbete (Levitas 2005:26f). Inkludering i samhället blir en plikt istället för en rättighet vilket kräver att individen ständigt är aktiv och genom det att medborgarna är skyldiga att se till att de är anställningsbara (ibid:128).

Sammanfattningsvis menar Levitas att samtliga diskurser är idealtyper och att identifierandet av dem framförallt är teoretisk. På många sätt påminner de om varandra, alla förespråkar till exempel lönearbete som en viktig faktor för integration och har även en moralisk aspekt. De som framförallt skiljer dem åt är vad som pekas ut som saknat hos de exkluderade. Enligt RED är det pengar, enligt SID är det jobb och enligt MUD är det moral (2005:27). Självt är Levitas djupt skeptisk till att tala om social exkludering och frågar sig vad det betyder att prata om exkludering och integration istället för jämlikhet, ojämlikhet och fattigdom (ibid:2). Hon menar att det döljer istället för belyser ojämlikheter och att det tar bort fokus från och inte ifrågasätter naturen hos det samhälle som de exkluderade ska inkluderas i (ibid:6).

4.2.4 RED, MUD och SID i Sverige

Flera svenska forskare har använt Levitas diskursmodeller och menar att de går att översätta till svenska förhållanden. Dahlstedt (2009) påpekar att det i RED finns tydliga paralleller till den svenska modellens välfärdspolitiska ambitioner. Neergaard (2006) gör kopplingar mellan Levitas diskurser och Junestavs perspektiv på arbetslinjer i svensk socialpolitisk historia som introducerades i "Tidigare forskning". Han menar att RED överensstämmer med rättighetsperspektivet, att MUD har likheter med kontroll och disciplineringsperspektivet och att SID delvis påminner om självhjälp och uppfostringsperspektivet. Således har utvecklingen i Sverige gått från att tala om exkluderade i termer av RED med inslag av SID till en dominans av MUD och SID. Denna utveckling upptäckte även Dahlstedt (2009) vid en analys av svensk storstadspolitisk debatt. Han hänvisar till Levitas modeller och menar att

”exkludering och arbetslöshet definieras i den storstadspolitiska debatten i termer av arbetslöshet och moral snarare än fattigdom, för att knyta an till Levitas terminologi” (2009:64).

5. Metod

Det empiriska materialet till denna uppsats har samlats in med kvalitativ metod vilket motiveras i detta avsnitt. Likaså redogörs för övriga metodval såsom valet att genomföra intervjuer, hur urvalet och genomförandet gick till samt vilka etiska överväganden som har gjorts under arbetets gång.

5.1 Val av metod

Uppsatsen syftar, som tidigare nämnt, till att skapa förståelse för hur nyanlända invandrare förhåller sig till sin första tid i Sverige, vilka syn de har på sina möjligheter och hinder för att etablera sig på arbetsmarknaden samt få *deras perspektiv* på integration, kategorin ”invandrare” och utanförskap. Med hänsyn till detta ansågs kvalitativ metod vara lämplig. Med kvalitativ metod kan forskaren gå på djupet och uppnå förståelse för det undersökta fenomenet. Det kan vara svårt att exakt definiera kvalitativ forskning då det finns en mängd olika sätt att bedriva den på. Enligt sociologerna James A. Gubrium och Jaber F. Holstein (1997) finns det dock ett antal saker som utmärker och enar kvalitativ forskning. De är bland annat att den är skeptisk: den ifrågasätter det som är taget för givet och försöker utmana rådande sätt att förstå världen. Att den uppmärksammar erfarenheternas kvalitéer och essenser samt att den i högre grad än kvantitativ forskning erkänner och uppskattar subjektiviteten hos forskaren. Det vill säga erkänner att forskaren är en person med förförståelse för det han/hon undersöker som dessutom ständigt interagerar och påverkar (och påverkas av) personerna eller fenomenet han/hon undersöker (Gubrium & Holstein 1997:10ff). Metod handlar följaktligen inte bara om hur information samlas in utan är även ett sätt att förhålla sig till kunskap (ibid:5). I denna uppsats innebär det bland annat att det finns en strävan efter att vara medveten om att val av litteratur, frågeställning, metod, intervjupersoner, intervjufrågor formar vilka resultat som kommer att nås.

5.2 Intervju

För att ta del av berättelser och erfarenheter hos nyanlända ”invandrare” valdes intervju ut som metod. Enligt sociologen Patrik Aspens (2007) innebär en intervju ”en samtalsrelation där forskaren försöker förstå den eller dem som hon samtalar med” (2007:133). Ambitionen är

inte att hitta förklaringar eller orsakssamband utan att tillföra något till förståelsen av arbetets betydelse för känslan av inkludering och till etablerade föreställningar om integration och utanförskap. Vi eftersträvar nämligen att lyfta fram berättelser om ett fenomen som det i det offentliga samtalet ofta talas om på ett enkelriktat vis. En viktig del av uppsatsen är just denna emancipatoriska ambition, att ge röst åt personer som det ofta pratas om och inte med, och som ofta konstrueras som ett problem. Intervjuerna som genomförts är semistrukturerade vilket betyder att ett antal teman är förberedda men att intervjun får löpa relativt fritt. Enligt kulturgeograferna Mike Crang och Ian Cook uppmuntrar denna typ av intervju intervjupersonerna till längre skildringar vilket är en fördel om djupare förståelse vill uppnås (2007:69). Dessutom ges en möjlighet för intervjuarna att ställa följdfrågor vilket kan berika svaren genom att intervjupersonernas tankegångar utvecklas (Aspers 2007:137).

Frågor ställdes efter frågeguide (se bilaga 2) och rörde intervjupersonernas arbetsliv, hur de upplevde sin första tid i Sverige samt synen på integration och invandrarskap. Dels försökte frågor ställas som direkt berörde dessa ämnen och dels frågor där de kunde belysas från andra håll. Detta för att undvika att styra intervjupersonerna för mycket mot att svara det de trodde att vi ville höra. Denna risk kan vara stor vid laddade ämnen som det finns ett etablerat sätt att tala om.

5.3 Urval

Sammanlagt tio intervjupersoner valdes ut efter särskilda kriterier. De skulle alla vara nyanlända till Sverige (högst fyra års vistelse), vara i arbetsför ålder samt ha eller ha haft ett instegsjobb eller på annat sätt bidra med ett perspektiv som var relevant för uppsatsens syfte och frågeställningar. Dessutom eftersträvades, för att få mer nyanserade svar, en blandning av intervjupersoner vad gäller kön, ålder och ursprungsland. Trots denna strävan finns bland de intervjuade en övervikt av män och oproportionerligt många med sydamerikanskt ursprung. Vi är medvetna om att vårt urval inte är representativt för nyanlända ”invandrare” i Sverige utan eftersträvar istället att lyfta fram personliga berättelser.

För att komma i kontakt med intervjupersonerna användes flera strategier. Detta på grund av att det var svårare än vi trodde att engagera personer till att medverka i intervju. Ett informationsbrev framställdes innehållande en presentation av uppsatsens syfte och kontaktuppgifter till uppsatsförfattarna samt upplysning om anonymitet och frivillighet att delta (se bilaga 1). Detta brev sändes ut till personer med instegsjobb av arbetsförmedlare i Lund och Malmö vilket genererade tre intervjuer. Brevet delades även ut till elever som

studerar sfi på Komvux i Lund, vilket gjorde att ytterligare två intervjupersoner hittades. Genom en lärarkontakt på sfi i Malmö tillkom två intervjupersoner och genom en av författarnas eget kontaktnät ytterligare två. En intervjuperson hittades genom snöbollsselektion. Enligt Aspers (2007) innebär snöbollsselektion att ”forskaren tar hjälp av fältet för att hitta fall med de egenskaper som hon är intresserad av att studera” (2007:91). Detta skedde i form av en intervjuperson med ett instegsjobb kände en annan person med ett instegsjobb som ville medverka i en intervju. Ungefär hälften av intervjupersonerna bor i Malmö och hälften i Lund. Detta skulle kunna ha en påverkan på deras känsla av inkludering i samhället och på deras möjlighet att få arbete. Dock behandlar denna uppsats inte platsens betydelse och dessutom var det inget som noterades vid intervjuerna eller i analysen av intervjuerna. Skillnaderna mellan intervjupersonerna oberoende av plats var större än mellan två eventuella grupper baserade på bostadsort. Ytterligare en aspekt gällande urvalet som kan påverka resultatet är att personerna som intervjuades var i regel tvungna att kunna prata och förstå svenska. Detta kan ha gjort att de personer som intervjuades, på grund av språket, kände sig mer delaktiga i det svenska samhället än vad intervjupersoner som inte kan svenska skulle ha gjort.

5.4 Genomförande

Alla intervjuer utom två genomfördes i april månad 2010. Sju intervjuer genomfördes med personer som har, har haft eller kommer att få ett instegsjobb. Två intervjuer ägde rum med personer med vanliga arbeten utöver sfi-studier. Det gjordes även en intervju med en person som var arbetslös (för närmare presentation av intervjupersonerna se ”Resultat”). Fyra intervjuer genomförde uppsatsförfattarna tillsammans och sex stycken, tre stycken vardera, gjordes av författarna enskilt. Anledningen till att enskilda intervjuer gjordes var att intervjuarbetet behövdes effektiviseras i slutskedet av perioden av empiriinsamlande. Intervjuerna varade mellan 25 och 80 min. Vid de intervjuer som utfördes av båda författarna tillsammans ställde en av intervjuarna frågor medan den andra lyssnade, antecknade och kompletterade med frågor i slutet av intervjun. Vid ett intervjutillfälle satt en kollega (och tidigare intervjuperson) till en intervjuperson med under intervjun som stöd för den som blev intervjuad. Vid ett annat tillfälle deltog en av intervjupersonernas fru i intervjun, även om frågorna var riktade enbart till intervjupersonen. Vid ytterligare ett annat tillfälle var en av intervjupersonernas son med som tolk. Nackdelar med att använda en tolk är att frågor och svar kan förvrängas av personen som översätter. Den tredje parten kan även inverka på så vis att intervjupersonen inte vill berätta vissa saker för denne. Detta kan vara extra känsligt om

tolken är en familjemedlem och det går att tänka sig att exempelvis en pappa inte vill oroa sin son med alltför nedslående svar. I detta fall upplevdes dock som att sonen var införstådd i familjens situation och att närvarandet av honom snarare skapade trygghet i situationen. Att intervjuerna i alla fall utom ett, då en tolk användes, genomfördes på ett språk som ingen av intervjupersonerna behärskade fullt ut kan ha påverkat deras möjligheter att förstå frågorna och uttrycka sig som de ville. Likaså kan det ha påverkat intervjuarnas möjligheter att förstå vad intervjupersonerna menade. Vid alla intervjuer uppmuntrade intervjuarna de intervjuade till att höra av sig om de kom på frågor eller ville lägga till något i efterhand. Det var det dock ingen som gjorde.

Vid de intervjutillfällena då två intervjuare deltog finns en risk att intervjupersonen kan ha upplevt sig vara i underläge. Det var dock inget som vi lade märke till under intervjuernas gång. Intervjuerna genomfördes på ett bibliotek, ett café, lokaler för sfi-undervisning eller hemma hos intervjupersonerna (då intervjupersonerna insisterade på detta). Det som eftersträvades av intervjuarna var en ostörd plats där intervjupersonerna skulle känna sig bekväma.

Åtta intervjuer spelades in med en diktafon. Fördelar med att spela in en intervju kan bland annat vara att intervjuaren inte behöver komma ihåg allt som sägs och att det höjer kvaliteten på den nedskrivna intervjun (Aspers 2007:139). Intervjuaren kan istället ägna full uppmärksamhet åt intervjuförloppet vilket gör det lättare komma på lämpliga följdfrågor. Vid de två tillfällena då inspelning inte gjordes berodde det på antingen att intervjupersonerna motsatte sig detta eller att tekniken krånglade. Istället antecknades intervjuansvar och skrevs rent så kort tid som möjligt efter att intervjun ägt rum för att inte förlora för mycket information.

Transkribering av det inspelade materialet eller utskrivning av anteckningar gjordes efter alla intervjuer. Transkriberingen gjordes ordagrant men senare i analysen valdes att i viss mån ändra ”felaktig” svenska för att göra citaten mer lättförståliga och för att rättvist kunna återge innebörden av intervjupersonernas ord, exempelvis ändrades rak ordföljd till omvänd. Utifrån de utskrivna intervjuerna samlades de intervjuades svar efter olika teman och jämfördes sedan, vilket var analysens inledningsfas.

5.5 Etiska överväganden

Det finns en mängd etiska riktlinjer att ta hänsyn till vid genomförandet av en kvalitativ undersökning. Enligt Crang och Cook (2007) är det viktigaste att reflektera över den eventuella skadan undersökningen kan orsaka för dem som deltar. Detta gäller särskilt om gruppen är utsatt och befinner sig i ett underläge inte bara till forskaren utan gentemot samhället i stort. I övrigt gäller det att garantera anonymitet, att ha intervjupersonens samtycke och att de intervjuade är medvetna om undersökningens syfte och vilka eventuella konsekvenser/risker ett deltagande kan medföra (Crang & Cook 2007:27ff). Vi upplevde inte att intervjupersonerna tyckte intervjusituationen var obehaglig utan snarare att de flesta tyckte att det kändes bra att dela med sig av sina tankar och erfarenheter. Vi var noga med att betona att de intervjuades namn inte skulle finnas med i den färdiga uppsatsen och att intervjun var frivillig. För att undvika att det ska gå att spåra intervjupersonerna i uppsatsen används fingerade namn på alla medverkande. Namnen på eventuella arbetsgivare, i de fall de är utskrivna, är också ändrade.

6. Resultat

I ”Resultat” presenteras alla tio intervjupersoner med information om bland annat deras ålder, ursprungsland, utbildning och arbetssituation i Sverige. Efter presentationerna följer en sammanfattning av intervjupersonerna.

6.1 Intervjupersoner

6.1.1 Federico

Federico har bott i Sverige i snart två år. Han är 24 år och ursprungligen från Brasilien. Federico flyttade till Sverige på grund av att han träffade en svensk tjej när han var här för att hälsa på en vän. Nu är de gifta och ska snart få barn. Federico och hans fru driver en förening som sysslar med brasiliansk kampsport (capoeira). Han har ett instegsjobb på ett mindre teknikföretag där han främst arbetar på lagret men även programmerar datorer. Federico trivs på sitt arbete och kommer bra överens med sina arbetskamrater. Samtidigt som han jobbar läser han på sfi. Instegsjobbet är det första arbetet han har i Sverige, innan jobbade han med sin förening och var arbetslös i officiell mening i ungefär ett år. Det var inte ekonomiskt hållbart i längden: *På föreningen tjänar du inte pengar och då kan jag inte pensionera mig sen.* Det var extra viktigt för honom att få ett arbete just nu: *Ja som sagt är arbete viktigt för mig nu, precis just nu, för vi väntar barn.* Genom föreningen har han ett stort kontaktnät med:

*Massa olika vänner, från andra länder och så. I Brasilien hade Federico alla möjliga jobb, som bartender, billackerare, montör och försäljare. Han har ingen högre utbildning från Brasilien. Federico är mycket nöjd över att bo i Sverige och med sin tillvaro i stort: *Det bästa jag gjort i mitt liv är att flytta hit. Jag kommer från en favela i Brasilien och har fått kämpa mycket för att vara här idag och ha ett jobb och ett bra liv och så.**

6.1.2 Luciana

Luciana är 27 år och kommer från Brasilien. Hon har bott i Sverige i ett år och tre månader. Hon kom till landet på grund av att hon träffade en svensk kille när hon arbetade som aupair i Berlin, Tyskland. Efter att ha arbetat som aupair även i Sverige under en period bestämde hon sig för att stanna och är nu sambo med killen hon träffade i Tyskland. Luciana trivs i Sverige men upplevde första perioden som svår: *Jag var lite deprimerad i fjol. Jag vet inte om du har varit utomlands länge så vet du. Du vill låtsas vara en annan person för att komma in i samhället, ja att man ska bete sig som svenskarna och känna sig som en.* Luciana har instegsjobb på en restaurang som en vän till henne äger. Utan lönesubventionen som Arbetsförmedlingen ger arbetsgivaren skulle de inte ha råd att ha henne anställd. Luciana har haft svårt att få arbete i Sverige. I början, innan hon kunde någon svenska, sökte hon jobb på flera hotell men fick nej på samtliga: *Och de säger bara 'nej vi accepterar bara folk som pratar nordiska språk'.* Förra sommaren arbetade hon dock svart på en restaurang. Förutom instegsjobbet på restaurangen läser Luciana nu en kurs i svenska på Malmö högskola. Hon hoppas att kunna träffa vänner på kursen då hon upplever att det har varit väldigt svårt att få "svenska" vänner: *Jag vill ha vänner från Sverige men det är jättesvårt. Förlåt men svenskarna skulle inte bli vän med oss.* Luciana har en kandidatexamen i turism från Brasilien och har där haft arbeten relaterade till sin utbildning. I framtiden vill hon ha arbete på en turistbyrå i Sverige.

6.1.3 Paulina

Paulina är 23 år och kommer från Peru. Hon har bott i Sverige i ett år. Paulina flyttade hit på grund av att hon i Peru träffade sin blivande sambo som var där på semester. I Peru arbetade hon som reklamutdelare i ett stort varuhus samtidigt som hon studerade programmering. Sedan hon kom till Sverige har hon studerat på sfi och haft praktik på en förskola där hon nu också hoppar in som vikarie då och då. I maj i år börjar hon på ett instegsjobb på ett kafé där hon bland annat ska servera och diska. Paulina får mycket hjälp av sin sambos mamma som själv flyttade från Peru till Sverige när hon var i Paulinas ålder. Till exempel var det hon som

tipsade om att Paulina kunde få praktik: *Min sambos mamma sa till mig 'du kan gå till Arbetsförmedlingen, det finns ett jobb...' hon läste på Internet och sa att jag kunde få praktik där, att jag kunde träna svenska med barnen.* Likaså var det sambons mamma som tog reda på att instegsjobb fanns. Paulina har flera peruanska vänner i Sverige genom en förening som hjälper fattiga barn i Peru. Svenska vänner har hon främst genom sin sambo. I framtiden vill hon studera vidare på universitetet men först måste hon lära sig svenska: *Och jag vill fortsätta mina studier här i Sverige, jag studerade programmering i mitt hemland men här är det svårt att få jobb om du inte kan svenska språket. Jag behöver svenska.*

6.1.4 Bahid

Bahid är en 42-årig kock från Irak. Han flyttade till Sverige för cirka ett år sedan på grund av kärlek. Innan flytten bodde han i Tyskland där han träffade sin blivande fru, ursprungligen från Iran, som bott i Sverige i 20 år. I Irak arbetade Bahid inom det militära men bestämde sig sedan för att utbilda sig till kock. Efter att han lämnade Irak för fem år sedan har han bott och rest i ett stort antal länder, förutom i Tyskland bland annat Jordanien, Turkiet och Marocko. Kockyrket har han kunnat utöva på flera ställen, vilket var en av anledningarna till att han valde den yrkesbanan. Nu har Bahid ett instegsjobb på en restaurang. Arbetet är viktigt för honom: *På natten när jag ska sova tänker jag att allt är okej. Om man inte har jobb, tänker man vad ska jag göra?* Bahid hoppas på att få fortsätta på restaurangen efter instegsjobbets slut. Trots att han har en kockutbildning sedan tidigare tror han att en svensk utbildning kan öka hans chanser på arbetsmarknaden: *Om du vill jobba kan du jobba, utbildning krävs men sen kan du jobba.* Han är nöjd med sin livssituation och i första rummet sätter han sin familj: *Man har bara en familj, kompisar kan du få var som helst och de kan bytas ut men familjen finns kvar.* Bahid har fått mycket hjälp av sin fru under sin första tid i Sverige. Han har turkiska och arabiska vänner i sin hemstad men säger att han inte har några svenska vänner förutom arbetskamraterna.

6.1.5 Dimitri

Dimitri flyttade till Sverige från Kosovo som 18-åring. Nu är han 20 år och är den yngsta av uppsatsens intervjupersoner. Dimitri är gift och har en son som är två år. Han flyttade till Sverige därför att hans fru, som också är från Kosovo, bott i Sverige sedan lång tid tillbaka. De träffades i Kosovo när Dimitris blivande fru var på besök. När han kom till Sverige var hans fru gravid i sjunde månaden och familjen levde på socialbidrag: *Jag sökte jobb men det var svårt att hitta något därför att jag inte pratade bra svenska.* Första tiden var väldigt svår:

*Jättesvårt, jättesvårt. Jag gick i skolan, sen var jag hemma, jag hade inga kompisar, det var i början här. Genom Arbetsförmedling fick han sitt första jobb i Sverige, ett instegsjobb på ett teknikföretag där han jobbar på lagret med att packa och putsa datorer. Dimitris fru arbetar som undersköterska och Dimitri ägnar mycket tid åt att ta hand om sin son: *Vi går ut och leker tillsammans, det är roligt.* Dimitris föräldrar och resten av hans släkt är kvar i Kosovo. Utöver sin frus familj känner han inte så många: *Jag har inga kompisar här i Sverige. Det är tråkigt för jag är ung och behöver gå ut med kompisar och ha kul.* I framtiden vill Dimitri utbilda sig till polis vilket han tror kommer att bli svårt men fullt möjligt om han jobbar hårt.*

6.1.6 Vedran

Vedran har bott i Sverige i tre år, är 25 år och kommer från Makedonien. Han flyttade hit efter att ha träffat sin blivande fru Jasmine i Makedonien när hon var där och hälsade på sina släktingar. Jasmine är född i Makedonien men har bott i Sverige nästan hela sitt liv. De har ett barn som är två år gammalt. Jasmine arbetar med funktionshinder på ett korttidsboende. Vedrans första jobb i Sverige var ett instegsjobb på en bilverkstad, vilket han ordnade själva genom en kontakt. Han har ingen utbildning utöver grundskola. Efter att instegsjobbet tagit slut fick han inte jobba kvar då arbetsgivaren inte hade råd att anställa honom. En åtta månaders period med intensivt jobbsökande följde: *Jag har kvar minst 200 ansökningar som jag skickade överallt, inte bara i Lund utan i hela Sverige.* Med höga förväntningar på flytten till Sverige tärde de ständiga avslagen från olika arbetsgivare på självförtroendet och skapade ekonomisk oro: *Jag tröttnade efter tiden. Jag tröttnade på skolan också. Det går inte bara skolan, skolan, skolan utan du måste ha någonting för att leva, det går inte. Man måste börja jobba eller börja tänka på att låna pengar och sånt, annars kan man inte klara sig.* Till slut lyckades Vedran bli antagen till en utbildning till bussförare som ledde till fast anställning. Om arbetet säger han: *Det är mitt liv, utan det, du vet. Framförallt för mig var det jobbigt när jag var arbetslös. Det känns väldigt bra när man har jobb och samtidigt man träffar mycket folk och så, kompisar, du vet. Jag tycker det är jättebra.*

6.1.7 Muhammed

För tre och ett halvt år sedan flyttade Muhammed som idag är 26 år från Irak till Sverige. Han lämnade Irak på grund av kriget och kom till en flyktingförläggning i norra Sverige. Det var inte lätt att flytta helt ensam till ett nytt land: *Det var lite svårare att komma själv eller nej inte lite, det var mycket svårare för mig. Jag kunde ingenting, ingen svenska och vi har en annan tradition ja det var mycket saker.* På flyktingförläggningen fick han vänta i tre månader

innan han fick uppehållstillstånd och kunde sedan, tillsammans med tre andra irakier han hade lärt känna där, flytta till Malmö. I Malmö bodde även en släkting till familjen som kunde hjälpa honom: *Han sa till mig: du måste först få uppehållstillstånd eller arbetstillstånd och fixa ett personnummer. Så när jag hade fått det ringde jag till honom och frågade 'vad ska jag göra nu?' han svarade 'ja du kan lära dig lite grann, du kan gå till skolan och studera det svenska språket, det kallas Svenska för invandrare'.* Det var också hans släkting som hjälpte honom att få jobb på bilverkstaden där släktingen själv var arbetsledare. Det första året bestod av en sex månaders lång praktik följt av en sex månaders långt instegsjobb. Nu har han tillsvidareanställning som billackerare och har jobbat med det i snart två år. I Irak hade Muhammed studerat datateknik men inte haft något speciellt arbete utöver att hjälpa till lite i familjeföretaget som köpte och sålde bilar. Förra året åkte han tillbaka till Irak och gifte sig, hans fru flyttade hit och nu ska de snart ha barn. I framtiden funderar Muhammed på att starta eget företag inom billackering.

6.1.8 Maria

Maria har bott i Sverige i åtta månader. Hon är 50 år och kommer från Uruguay. Anledningen till att hon flyttade till Sverige var att hennes sextonåriga dotter ville lära känna sin pappa, Marias före detta man, som bor i Sverige sedan en lång tid tillbaka. Maria arbetar just nu som städare i en butik en gång i veckan samtidigt som hon studerar på sfi. Hon känner inte så många i Sverige och hennes arbetsuppgifter uppmuntrar inte till social samvaro: *Bara ibland frågar jag dem vart jag ska slänga påsarna. Det är ett problem med att städa, när man städar alltså pratar man nästan ingenting. Du bara går och gör dina uppgifter, tvättar golv och tömmer papperskorgen, inte så mycket, du pratar inte med någon.* Arbetet har stor betydelse: *Det är allt. Man måste jobba. Det spelar ingen roll vilket jobb.* Maria vill gärna få fler jobbtimmar och lever nu på socialbidrag: *Nu känner jag mig mycket handikappad därför att jag inte kan klara min egen ekonomi. Det är svårt, därför att jag har jobbat i hela mitt liv. I Uruguay arbetade hon i sin egen grönsaksaffär. Maria har läst lite filosofi på ett universitet i Uruguay men har ingen avslutad utbildning. Hon funderar på att vidareutbilda sig till personlig assistent men har även planer på att flytta tillbaka till Uruguay om några år.*

6.1.9 Hazim

Hazim har bott i Sverige i fyra år. Han är 50 år och kommer från Irak. Hazim kom hit som flykting och hans fru och fyra barn kom senare till Sverige som anhöriginvandrare. I Irak arbetade han som statsman: *Nästan som minister* och tidigare har han även arbetat som

ingenjör vilket han är utbildad till. I Sverige har han inte haft något arbete vilket han upplever som väldigt negativt. Hazim menar nu att han är för gammal för att få jobb i Sverige: *Jag har utbildning från mitt land men det spelar också roll hur gammal man är för att här, kan ingen få jobb när man är 50 år, man är för gammal.* Under ett år hade han praktik på en frivilligorganisation men där fick han inte jobba vidare efter praktiken hade tagit slut. Det är viktigt för Hazim att få arbeta och tjäna pengar eftersom han vill känna sig trygg, kunna hjälpa sin familj och för att han tycker att, *att bara sitta hemma* leder till tristess. Hazim kan bara lite svenska och menar att hans kunskaper hela tiden minskar eftersom han sällan får chansen att öva. Hans fru är i samma situation som honom och de har inga svenska vänner: *Nej, vi har tyvärr inte det. Jag kan inte språket, jag kan prata upp till fem minuter sen efter det går inte, vad ska jag säga?* När Hazim först kom till Sverige tyckte han att allt var: *Normalt och lätt.* Ju längre tid det har gått desto svårare har livet i Sverige blivit. Hazim drömmer nu om att starta eget och att slippa ta socialbidrag vilket han menar är som att: *Vara i fängelse men lite större.*

6.1.10 Florian

Florian är 35 år och kommer från Rumänien. För tre år sedan åkte han för första gången till Sverige för att jobba i en kompis hus. Han fick mersmak av Sverige och även hans familj, fru och två barn, bor i landet sedan ett år tillbaka. Florian har ingen utbildning utöver grundskola och har tidigare arbetat inom bland annat byggbranschen och med restaurering av tandläkarstolar. Hans fru studerar på sfi och är utbildad undersköterska i Rumänien. Utöver sex timmars studier på sfi per vecka har Florian två jobb. Dels är han anställd som städare, dels arbetar han på en byggfirma. Han arbetar minst tio timmar om dagen, vilket han tycker är positivt men ohållbart i längden. Om framtiden säger han: *Jag vill lära mig språk och hitta ett jobb inom teknik, som till exempel att restaurera tandläkarstolar.* Florian har fått mycket hjälp med praktiska saker såsom lägenhet och kontakt med myndigheter av en kompis samt av sin chef på byggfirman. Han har många vänner och bekanta från sitt hemland. Florian har aldrig varit arbetslös och säger att i branscher som städ och bygg finns det alltid arbete. Arbetsförmedlingen har han aldrig besökt: *De skulle bara säga: 'Du kan inte språket, hej då'.*

6.1.11 Sammanfattning intervjupersoner

De tio intervjupersonerna har till synes mer som skiljer dem åt än som förenar dem. De är män och kvinnor som kommer från olika länder, är i olika ålder, har olika orsaker till sin flytt till Sverige samt olika yrkes- och studiebakgrund. Gemensamt för dem alla är att de är

nyanlända till Sverige. Sju av intervjupersonerna har, har haft eller kommer att få ett instegsjobb. Det som förenar instegsjobbarna är att de har lågstatusarbeten. För fem av instegsjobbarna är deras arbete på samma nivå som deras utbildning och/eller tidigare arbetserfarenheter. Exempelvis Bahid som tidigare arbetat som kock har ett instegsjobb som kock. För Luciana matchar inte hennes instegsjobb som servitris på en restaurang med hennes utbildning inom turism. Huruvida instegsjobbarna har fått eller kommer att få vidare anställning på sina arbetsplatser efter instegsjobbets slut varierar. Vedran fick inte stanna kvar därför att det var för dyrt för arbetsgivaren att anställa honom. Av samma anledning säger Luciana att hon inte kommer att få stanna kvar när hennes instegsperiod är över. Muhammed fick tillsvidareanställning hos sin arbetsgivare efter perioden som instegsjobbare. Federico, Bahid, Paulina och Dimitri vet inte om de kommer att få fortsatt anställning efter att instegsjobbet tar slut. De intervjupersoner som inte har ett instegsjobb (Hazim, Florian, Maria) är antingen arbetslösa, arbetande (i olika grad) och samtidigt sfi-studerande. För vissa av intervjupersonerna har flytten till Sverige inneburit att nivån på deras levnadsstandard har höjts. Federico har upplevt en positiv utveckling från ett liv i en brasiliansk favela till att uppnå världsmästarnivå i capoeira och att ha ett instegsjobb. Han har gjort vad som kan kallas för en klassresa uppåt. Även Florian som flyttade till Sverige för att arbeta har också stärkt sin position vilket gjort att hela hans familj valt att flytta efter. För den största delen av intervjupersonerna har flytten till Sverige istället inneburit en försämrad levnadssituation. Maria, som tidigare alltid haft ett arbete av något slag och studerat en del filosofi på universitet, arbetar som deltidsanställd städare samtidigt som hon studerar på sfi. För att klara sig ekonomiskt får hon socialbidrag vilket hon upplever som ett stort nederlag. Hazim, ingenjören med en politisk karriär i Irak bakom sig, är den intervjuperson som har upplever det största statusmässiga glappet efter flytten till Sverige. Han är arbetslös, får socialbidrag och kan sägas ha gjort en klassresa nedåt.

7. Analys

Invandrare är som att ta en fisk från vatten, det är svårt att leva utan vatten, men om den lever, den lever jätte, jätte, jättesvårt. Liksom att man inte kan andas. Invandraren, det är som en fisk för du kan hämta till exempel denna invandrare från det här landet som kan så mycket i sitt hemland men det nya landet kan den ingenting om (Intervju med Hazim).

Alla intervjupersonerna är nya i Sverige och måste förhålla sig till en ny verklighet.

Hazim beskriver känslan av att vara ny med en metafor. Den säger mycket om hur just Hazim upplever sin situation men är även talande för och kan relatera till andras

erfarenheter. "Invandraren" kan inte andas i den nya miljön, luften har bytts ut och världen passar inte längre. Hazim saknar kunskap om hur han ska förhålla sig till den nya omgivningen. Utifrån Bourdieus begrepp kapital, habitus och fält kan Hazims känsla förstås som att hans kapital inte erkänns något värde på det nya fältet. Hans habitus passar inte längre när fältet har bytts ut. Antingen måste miljön eller hans habitus förändras. Analysen syftar till att undersöka hur intervjupersonerna handskas med denna process. Vilka strategier de har utvecklat för att fisken åter igen ska omslutas av vatten och kunna andas. Levitas (2005) diskursmodeller, RED, SID och MUD används för att undersöka om det sätt att tala om de exkluderade återfinns hos intervjupersonerna. Om så är fallet kommer det att tolkas som ett resultat av mötet mellan individens habitus och den sociala världen.

Analysen har delats in i tre delar. Den första handlar om den allra första tiden i det nya landet där de viktigaste elementen är språk och vänner. Den andra delen av analysen handlar om vilka strategier intervjupersonerna använder för att få ett arbete. Detta genom att "lära om" ta "vilket jobb som helst" eller "göra allt från hjärtat för att bli accepterade". Alla dessa strategier samlas under rubriken "Anställningsbarhet" eftersom de alla på ett eller annat sätt pekar på att det är individen som *måste* förändras efter marknadens behov (Dahlstedt, 2009). Den tredje och sista delen analyserar hur de förhåller sig till bilden av "invandrare", genom ta avstånd eller göra motstånd.

7.1 Ny i Sverige - språk och vänner

Som helt nya i Sverige upplevde flertalet av intervjupersonerna att det framförallt var språk och vänner som fattades. Dimitri är en av de intervjupersoner som menar att anledningen till att han inte fick arbete under sin första tid i Sverige var hans bristande kunskaper i det svenska språket: *Det är mitt första jobb här i Sverige och det är jättebra att Arbetsförmedlingen hjälper oss att söka jobb. För arbetsgivare vill ta någon som kan prata bra svenska. Jag pratar sådär och då vill de inte anställa mig utan kan betala någon annan* (Intervju med Dimitri). Dimitris sätt att ta sig ur vad Franzén (1998) kallar språkparadoxen är att ha ett instegsjobb där han kan öva svenska på arbetsplatsen. Franzén fann under intervjuerna med nyanlända att de flesta räknade med att fortsätta sina liv i samma riktning som tidigare, bara de först lärde sig svenska. Detta verkar vara en utbredd uppfattning även bland våra intervjupersoner. Det var inte någon som direkt förhöll sig kritisk till "kravet" på att lära sig svenska, dock ställde sig Luciana frågande till om det verkligen var nödvändigt för alla typer

av arbeten. Till exempel när hon sökte jobb som diskare: *Nej, de säger att du måste prata svenska, men att diska, kom igen* (Intervju med Luciana). Sfi är för intervjupersonerna ett av sätten att kunna lära det nya språket. De med svenska partners och/eller flera svenska vänner har det lättare. Förutom att ett socialt nätverk ibland kan underlätta för intervjupersonerna att lära sig svenska är det även viktigt av andra orsaker: *Jag har aldrig varit arbetslös. Jag känner människor* (Intervju med Florian). Florian påtalar betydelsen av kontakter som kan leda till jobb. Ett socialt kapital måste kunna omsättas för att vara en tillgång och Florians kontakter innebär således ett socialt kapital för honom då de kan generera jobb och, i och med det, ekonomiskt kapital.

Hazim, som är arbetslös, har flera vänner som också är arbetslösa som förmodligen inte är till så stor hjälp i hans jobbsökande, vilket tyder på att han har en brist på social kapital. Han tycker att arbetslösheten i sig försvårar för honom att få nya vänner: *Till exempel om jag pratar med någon svensk, om jag vill lära känna den personen, om jag vill umgås med och prata med honom och han frågar mig 'vad är ditt jobb?' vad ska jag säga? Arbetslös? Då kan man känna sig här nere. Om han eller hon jobbar så blir det skillnad i hur de beter sig tillbaka när jag säger att jag är arbetslös* (Intervju med Hazim). Hazim förväntar sig att ”svenskar” ska se ner på honom om han säger att han är arbetslös. Denna uppfattning kan ses som befogad om man tar hänsyn till Dahlstedt (2009) som menar att arbetslöshet och bidragstagande indirekt nedvärderas i takt med att lönearbete hyllas. Hazims situation kan ses som en ond cirkel, lik språkparadoxen, då det är svårt att få jobb utan (en viss typ av) vänner och utan jobb är det svårt att lära känna nya människor.

Intervjupersonerna befinner sig i en ny miljö som de är ovana vid och anstränger sig för att anpassa sig till den. De är övertygande om betydelsen av att lära sig svenska då de tror att detta bland annat skulle öka deras möjligheter på arbetsmarknaden. Således verkar de sträva efter att förändra sitt habitus efter yttre krav. En annan sak som de lägger stor vikt vid, är att lära känna nya människor vilket av olika orsaker inte är helt lätt.

7.2 Anställningsbarhet

Att få ett arbete är viktigt för intervjupersonerna, inte minst för möjligheten att försörja sig själva. De har olika tillvägagångssätt för att komma in på den svenska arbetsmarknaden och flera av dessa strategier kan sorteras in under begreppet anställningsbarhet. Det betyder att individen betraktas som ansvarig för att förändra sig och anpassa sig efter marknadens krav (Dahlstedt 2009; Levitas 2005). Detta är ett synsätt som genomsyrar dagens

integrationspolitik och återfanns även hos de flesta av intervjupersonerna. De ansåg i många fall att det var deras ansvar att göra om sig, vara aktiva och anpassa sig efter de arbeten som erbjöds. Deras strategier för att få arbete var alltså ”att lära om”, att ta ”vilket arbete som helst” och att ”göra mer för att bli accepterad”.

7.2.1 Att lära om

Majoriteten av intervjupersonerna är relativt unga men de flesta har ändå haft någon typ av arbete och/eller har utbildning från sitt hemland. Trots detta anser flera av dem att det är nödvändigt att utbilda sig igen eller att lära sig ett nytt yrke i Sverige. Bahid har både utbildning och arbetslivserfarenheter som kock men tror ändå att en svensk kockutbildning kan öka hans möjligheter till framtida arbeten: *Det skulle ge mig större chans att få jobb. Man behöver utbildning i Sverige, utan utbildning går det inte* (Intervju med Bahid). Bahid upplever att hans gamla kockutbildning inte uppfattas som värdefull på en svensk arbetsmarknad. Kockutbildningen kan ses som symboliskt kapital som endast kan gynna honom om den erkänns som värdefull på det fält han befinner sig på. Om den gamla kockutbildningen inte räknas som betydelsefull på hans nya fält kan det leda till att han anser sig behöva en ny som gör det. Att Bahid och flera andra menar att utbildning är nödvändigt i Sverige kan tolkas som att de upplever att deras tidigare liv ”nollställs” vid flytten till Sverige då deras erfarenheter och utbildningar inte erkänns något värde. Paulina säger att hon i Sverige känner sig som ett barn igen. Hon måste lära sig svenska och gå kompletteringskurser innan hon kan börja på universitetet och upplever en frustration över att ha flyttats bakåt i tiden.

Muhammed som studerat datateknik i Irak menar att han var tvungen att lära sig ett nytt yrke när han kom till Sverige. Hans kusin föreslog att han skulle börja arbeta på hans arbetsplats. Muhammed återger konversationen: (Kusinen) – *Vi behöver anställda på Lindgrens bil, kan du bli lackerare?* (Muhammed) – *Nej det kan jag inte för jag har studerat datateknik, jag kan inget om billackering. Om det är datateknik, ja då är jag duktig på det men jag kan inget om billackering.* (Kusinen) – *Om du vill, du kan prova först och vi ska se.* (Muhammed) – *Men du lyssna, jag kan inte svenska, hur kan jag jobba med svenskar?* (Kusinen) – *Ja jag ska hjälpa dig först och sen kan vi se.* (Muhammed) – *Jag tänkte att om jag går till skolan och sen tillbaka det gör ingenting. Jag måste se hur de jobbar, jag måste lära mig ett annat yrke, inte bara datateknik* (Intervju med Muhammed). Muhammed kände att det skulle bli svårt för honom att arbeta med datateknik i Sverige och bestämde sig för att sadla om. Han upplevde

att han var tvungen att lära sig ett nytt yrke. Muhammed har också lagt märke till att svensk utbildning premieras högt i Sverige: *Jag tror att systemet är så i Sverige att du måste gå en kurs och utbilda dig* (Intervju med Muhammed). Till skillnad från Bahid är han dock kritisk mot utbildningar särskilt inom den bransch han själv arbetar. Han menar att de som går den typen av kurser inte lär sig något egentligen. Likaså menar Hazim att de kurser som Arbetsförmedlingen erbjuder inte är särskilt värdefulla och han tvivlar starkt på deras förmåga att leda till ett jobb. Hans praktikplats ledde inte till något arbete och även om han menar att praktik är bättre än att sitta hemma är det inget han ser positivt på. Denna syn överensstämmer med Franzéns studie där hennes intervjupersoner upplevde att de slussades in och ut i kurser de inte förstod meningen med. Dock menar Hazim precis som Muhammed att det är nödvändigt för honom att ”skola om” och han ser inget hopp om att få jobb som ingenjör i Sverige. Istället hoppas han på en framtid som egenföretagare.

7.2.2 Vilket jobb som helst

De svårigheter många av intervjupersonerna upplevt när de sökt arbete har inneburit att det handlar mindre om att få ett jobb som stämmer överens med ens utbildning och tidigare arbetserfarenheter och mer om att bara få ett jobb. Hazim som i Irak arbetade som ingenjör menar att: *Det är vilket jobb som helst, det betyder så mycket, istället för att sitta hemma och bara vänta på bidrag* (Intervju med Hazim). Denna uppfattning delar Hazim med Maria som även hon ”lever på” socialbidrag.

De motigheter exempelvis Luciana upplevde när hon sökte jobb ledde till att hennes trösklar för vilka arbeten hon kunde tänka sig att ha sänktes och hon började arbeta svart på en restaurang: *Ingen är svensk och alla jobbar svart. Det är ett bra sätt, du tjänar mer pengar och jag jobbade mycket men du får ingen hjälp sen om du ska bli pensionär* (Intervju med Luciana). Luciana ser svartarbete som ett sätt att få inkomst men är medveten om de nackdelar som det innebär för henne själv. För Lucianas del innebar det instegsjobb hon senare fick en befrielse från arbetslöshet och svartjobb, åtminstone för stunden. Enligt Schierup (2006a) finns det en risk, när lönearbetet anses vara den enda vägen till inkludering i ett samhälle, att ”invandrare” accepterar sämre arbetsvillkor än andra. När retoriken går i linje med Levitas (2005) diskursmodell SID, där lönearbete i sig självt är nyckeln till integration, drivs människor till att ta ett arbete med brist på trygghet och med små möjligheter för arbetstagaren att påverka sin situation. Ett exempel på detta är Lucianas tankar om att ”invandrare” borde ge något tillbaka till samhället: *Ja*

till exempel de studerar, de får pengar från Arbetsförmedlingen och så vidare. Men man kan tänka 'ja jag studerar och det är gratis, jag måste ge något tillbaka ja så kanske hjälpa samhället på något sätt'. Som de på Arbetsförmedlingen sa 'ja kanske måste de städa upp på gatan, det spelar ingen roll, något för att hjälpa samhället', hur som helst utbyte (Intervju med Luciana). Att individen måste ge något tillbaka till samhället och göra "rätt för sig" är exempel på "workfare-tänkande" och i linje med den utveckling som bland annat Dahlstedt (2009) och Junestav (2004) menar har skett i Sverige sedan början av 1990-talet. Detta skiljer sig från "welfare", en regim som istället innebär att medborgaren har rätt till god välfärd (Dahlstedt, 2009). Att Luciana har fått stöd av sin uppfattning på Arbetsförmedlingen är anmärkningsvärt och visar på att denna retorik även kommer ovanifrån.

Efter en längre tids jobbsökande utan resultat fick Vedran komma på en arbetsintervju som sedan ledde till anställning: *Jag sa att jag vill jobba. Det var många som sa direkt att de ville vara fast anställda, ok nej tack. Men jag sa att för mig spelar det ingen roll, jag kan jobba 100, 500 eller 40 timmar. De var jätteintresserade (Intervju med Vedran). För att öka sina chanser att bli anställd sade Vedran till arbetsgivaren att han kunde arbeta hur mycket eller hur lite som helst. Enligt Vedran var det bättre att få arbeta om så bara några få timmar då och då än att vara arbetslös. Han kunde tänka sig att ta arbetet även om han inte kunde vara säker på att det skulle leda till en trygg inkomst. I integrationspolitiken betonas att arbetet är vägen till integration vilket blir paradoxalt för intervjupersonerna då de har väldigt svårt att få ett arbete och dessutom är deras valmöjligheter är mycket begränsade. På frågan hur mycket Vedran känner att han kan styra sina val i livet, svarar han, i en diskussion med sin fru Jasmine: (Vedran): *Vad tycker du? (Jasmine): Yrkesmässigt så har du inte haft något val. (Vedran): Nä... (Jasmine): Det är vissa begränsningar, du kunde bli busschaufför, vad kunde du mer bli? (Vedran): Lagerarbetare. (Jasmine): Lagerarbetare och städare, lokalvårdare. Jag tror inte man har så mycket val. Får man en chans så tar man den och sen håller man kvar vid den. (Vedran): Jo, det är sant. Du vet själv, jag kom när jag var 22. Först man ska klara hela sfi, så behöver man fyra eller fem år. Sedan gymnasiet som är fyra år, det blir nio år, och sedan högskola. Det blir 15 år. 22 plus 15 det blir 37 år (Intervju med Vedran). Vedrans beräkning av utbildningsår, oberoende om den är helt korrekt eller inte, kan ses som ett uttryck för hur omöjligt han tycker att det vore att vidareutbilda sig och att studier är något som han räknar bort. Det tänkbara alternativet för framtiden som återstår för Vedran**

är att gå direkt ut på arbetsmarknaden men denna plan präglas av en osäkerhet. Som tidigare nämnt hade de anställda med invandrarbakgrund vid Volvo Torslanda en längre anställningstid jämfört med inrikes födda och att detta förklarades med deras större osäkerhet för sina arbetsmarknadschanser. Vedran ser sina valmöjligheter över vilka arbeten han kan tänkas få som begränsade. Jasmine menar att om man har fått en chans till ett arbete håller man kvar vid den, vilket Vedran instämmer i.

En person som avviker från denna bild är Federico. Han anser att hans instegsjobb på ett teknikföretag har varit utvecklande då han efter att ha börjat på lagret efterhand har fått mer kvalificerade arbetsuppgifter. Han ser sina valmöjligheter som stora och föreställer sig att han kan nå en chefsposition inom företaget likväl som att han kan studera vidare på universitetet. Federicos optimistiska syn på framtiden vittnar om att han har ett habitus som tillåter honom att se många möjligheter. En anledning till detta kan vara att han redan i nuläget har upplevt stora positiva förändringar i sitt liv vilket kan ge honom råg i ryggen till att drömma stort. Maria har däremot en mer försiktig inställning och delar Vedrans synsätt att hålla fast vid det arbete som erbjuds. Hon uppskattar den cirka en timmes arbete hon får varje vecka som städare, även om hon egentligen skulle vilja arbeta mer. Florian befinner sig i den omvända situationen och försörjer sin familj genom att ha två arbeten, ett inom städbranschen och ett inom byggbranschen. Han har väldigt långa arbetsdagar. I motsats till Maria längtar Florian efter att kunna arbeta mindre. Hans önskan är: *Att ha en normal arbetstid på åtta timmar om dagen. Nu arbetar jag minst tio* (Intervju med Florian). Även om Florians arbetssituation skiljer sig från de andra intervjupersonernas situation är de inte särskilt förmånliga arbetsvillkoren något de har gemensamt. Dessutom har Florian precis som Maria en önskan att i framtiden få arbeta med någonting annat.

7.2.3 Att göra allt från hjärtat för att bli accepterad

När Muhammed skulle börja arbeta som billackerare blev han upplyst av sin handläggare på Arbetsförmedlingen att det inte var bra att vara frånvarande från arbetet och han fick rådet att inte sjukskriva sig: *Hon sa till mig om du vill jobba på Lindgrens bil måste du kämpa, du måste göra si, du måste göra så. Till exempel 'ta inte ledigt, till exempel ringa och säga att du är sjuk. Nej gör inte så, du måste vara bra för dem'. Och jag gjorde som hon sa* (Intervju med Muhammed). Det finns åtminstone två sätt att tolka arbetsförmedlarens råd. Det första är att hon menade att Muhammed inte skulle sjukskriva

sig fast han var sjuk vilket försämrar hans rättigheter som arbetstagare. Det andra att hon förutsatte att han skulle sjukskriva sig fast han inte var sjuk och därför gav rådet i förebyggande syfte. Den uppfostrande roll som arbetsförmedlaren tog på sig i detta exempel kan ses som ett uttryck av Levitas (2005) diskurs MUD, att tala om de exkluderade i termer av lägre moral. Detta då arbetsförmedlaren förutsatte att Muhammed inte skulle fullgöra sina plikter. Att han hade utvecklat en lägre moral som skulle medföra att han tänkt fuska. Rådet hon gav var säkert välmenande men hade en underton som syftade till att förbättra Muhammeds arbetsmoral. Muhammed tog henne i vilket fall på orden och var väldigt noga med att göra sitt bästa på sin nya arbetsplats. Han försökte att aldrig ta ledigt och arbetade även på rasterna då han övade på nya arbetsuppgifter. Precis som Muhammed beskriver Vedran hur han upplever att ”invandrare” tar sitt arbete på större allvar än andra. Detta på grund av att många vet hur svårt det kan vara att hitta ett nytt. Själv kommer Vedran en halvtimme tidigare till jobbet varje dag, av rädsla för att komma för sent. I sitt arbete som busschaufför är han extra försiktig, noggrann och tillmötesgående: *Jag kan inte vara så otrevlig utan säger alltid ok. Alla utlänningar som jag sett, de vill mer, bara för att vara bättre. De gör allt från hjärtat för att folk ska börja acceptera dem* (Intervju med Vedran). Vedran beskriver hur han anstränger för att vara till lags när han arbetar och tycker att detta är något genomgående för utrikes födda. Detta stämmer väl med vad som framkom i studien på bilfabriken Volvo Torslanda där anställda som var utrikes födda upplevde att de var tvungna att vara ”dubbelt så bra” som sina ”svenska” kollegor för att få en chans till en bättre ställning på arbetsplatsen.

7.2.4 Sammanfattning anställningsbarhet

Många av intervjupersonerna vittnar om hur svårt det är att få ett arbete med trygga arbetsvillkor i form av ett vit fast anställning. Om de från början hade högre krav, sänktes de i takt med bakslag i sitt arbetssökande. Detta leder till att de tenderar att acceptera arbeten med otrygga arbetsvillkor och med små möjligheter att ställa krav vilket är ett sätt för dem att förhålla sig till sin omgivning. Hur de blev bemötta av omgivningen påverkade deras ambitioner och handlande vilket kan ses som ett exempel på hur det sociala fältets strukturer inverkar på en individs habitus. Även om instegsjobben kan hjälpa individer att få ett arbete omfattas de inte utav Lagen om anställningsskydd (LAS) och instegsjobbarna kan inte veta om de får fortsatt anställning eller inte efter instegsperiodens slut. Neergaards (2006) begrepp inkluderad underordning kan användas för att förstå den situation samtliga intervjupersoner med någon typ av arbete befinner sig i. De är inkluderade i arbetsmarknaden men har

underordnade positioner. Samtliga av de intervjupersoner som har ett jobb, har lågkvalificerade arbeten, oberoende om personerna har en utbildning eller inte.

7.3 Avstånd eller motstånd

Ordet ”invandrare” har som tidigare beskrivits många innebörder men förknippas ofta med någonting negativt. Någon som är ”invandrare” antas dessutom skilja sig från den som är ”svensk”. ”Svenskar” är i Sverige ”vi” och ”invandrarna” ”de andra” (Knocke 2006:43). Ur intervjupersonernas svar återfanns två dominerande sätt att förhålla sig till frågorna om ”invandrare”, ”svensk” och integration, genom avstånd eller genom motstånd. Avstånd betyder att intervjupersonerna distanserade sig från ”invandrare” genom att prata om ”de andra” och samtidigt bekräfta stereotyper. De som använde sig av en strategi som i uppsatsen kallas motstånd ifrågasatte istället dessa bilder av ”invandrare”.

7.3.1 Avstånd

Invandrare, ja utländsk, kanske. Fy fan, du vet själv, det används som 'jävla invandrare' (Intervju med Vedran). Vedran tolkar ordet ”invandrare” negativt. Hans associationer till ordet härleds först och främst till hur det används av andra. På frågan om och hur han själv eventuellt använder ordet svarar han: *Jag är själv ibland irriterad på det i Landskrona och i Malmö. Jag är också irriterad på dem. Jag är inte sån. De sitter till exempel i bilen och spelar hög musik. Eller som de gör till exempel i Rosengård, kastar stenar mot polisen. De borde veta att man måste vara lite lugn, förstår du* (Intervju med Vedran). I Vedrans uttalande finns en distansering från ”de andra” ”invandrarna”. Han är inte sån men visar ändå, i och med distanseringen, att han måste förhålla sig till sättet det talas om ”invandrare”. Strax efter att han sagt att ”invandrare” ofta kallas *jävla invandrare* säger han *jag är själv irriterad och jag är också irriterad*. Han ansluter sig till det han förstår som den allmänna uppfattningen av ”invandrare” men inser också att han själv är en del av kategorin. Om så inte var fallet hade han inte behövt lägga in reservationen *jag är inte sån*. Varför skulle han vara ”sån”? Troligtvis för att han av andra skulle kunna uppfattas tillhöra den kategori som kastar sten eller spelar hög musik. I citatet finns spår av Levitas (2005) moraliska diskurs, MUD; de har ingen moral, de spelar hög musik och kastar stenar mot polisen. På följdfrågan om varför han tror att de gör så svarar han: *Det är framför allt att de inte är ute och jobbar utan bara sitter. Eller varför de gör så kan jag inte svara på själv. Nu det sista, att de kastar stenar på bussarna eller rånar bussen* (Intervju med Vedran). Här framkommer diskursen MUD ännu mer.

De jobbar inte och har därför utvecklat en moral som gör att de kastar sten på bussen eller rånar bussen. Den sista meningen i det första citatet är anmärkningsvärt: *De borde veta att man måste vara lite lugn*. Det finns ett disciplinerande drag som antyder att ”man” har specialregler och att ”man” på grund av det måste vara lugn. Det går att fråga sig vem som inberäknas i detta ”man” som Vedran verkar inkludera sig själv i.

Florian flyttade till Sverige eftersom han ville ha ett arbete som genererade mer pengar än liknande arbeten i sitt hemland Rumänien. Hans svar på om han är ”invandrare” lyder: *Att jag skulle vara invandrare här? Jag tänker inte så, jag kommer hit, jobbar och sedan är jag svensk. Kanske har jag tur som har hittat en bra chef, 100 % svensk. Jag tänker att alla svenskar är som han och att de därför är bra. Jag säger inte invandrare om mig själv, till exempel jag har bil, hyr hus och betalar allt* (Intervju med Florian). Florian ser inte sig själv som en ”invandrare”, vilket han förklarar med att han har bil, hyr hus och betalar allt. Omvänt är ”invandrare” enligt honom alltså de som *inte* har bil, hyr hus eller betalar allt. Här framträder en negativ bild av ”invandrare” på ett mer indirekt sätt än hos Vedran. Det finns en moralisk underton att andra inte betalar vilket kan tolkas som att Florian ger uttryck för MUD. ”Invandrarna” är annorlunda på grund av deras moraliska karaktär. Dessa andra är dock inte Florian själv en del av. Det kan förvisso finnas ett visst mått av motstånd i den första delen av citatet då han menar att han *inte tänker så* vilket kan tolkas som att han inte vill kännas vid grupperingarna. ”Svenskhet” är någonting positivt enligt Florian eftersom han har en chef som är 100 % ”svensk” som han tycker är bra och som han använder som referensram för alla ”svenskar”. Florian verkar tycka att han på ett relativt enkelt sätt själv skulle kunna bli ”svensk”. Som ett uttryck för SID menar han att han kan bli det om han bara arbetar.

Muhammed upplever att han kategoriseras som ”invandrare” i andras ögon och menar att han inte är ”svensk” på grund av andras uppfattning: *För nu till exempel om jag säger att jag är svensk är det ingen som tror mig eller de säger ’kolla han, han snackar skit’ eller någonting* (Intervju med Muhammed). Muhammed vill inte identifiera sig med den bild han målar upp över vad ”invandrare” är: *Nej jag kan inte säga någonting, men jag hoppas... om man ska få någonting måste man kämpa. Inte stanna hemma och snacka eller fuska, alla invandrare som kommer till Sverige om de ska få någonting, till exempel jobba eller studera, de måste kämpa. Om du kämpar kommer det* (Intervju med Muhammed). Här tar Muhammed en individualistisk utgångspunkt. Man måste kämpa för att få någonting och det är individens eget ansvar. ”Invandrare” kan inte stanna

hemma och *snacka eller fuska*. Det finns en moraliserande nyans i orden där Muhammed förutsätter att ”invandrare” ska *stanna hemma och snacka eller fuska*. Detta är ett sätt att tala om ”invandrare” som påminner om MUD och som Muhammed känner till och relaterar till. Hans sätt att hantera det är genom avstånd.

Även Luciana tar avstånd genom att inte inkludera sig själv i ”invandrare”, en kategori som hon kopplar samman med problem i samhället: *Det är för mycket folk nu, jag tror det är ekonomiskt och politiskt. Vi diskuterar det mycket i familjen och mellan vänner. Jag tycker att politiken i Malmö borde förändras, att politikerna borde tänka bättre om att ge pengar till alla invandrare. Du vet jag har studerat mycket med dem, vill inte säga från vilket land, och de säger 'varför ska jag arbeta, jag får pengar från regeringen, varför ska jag jobba? jag stannar hemma, studerar fyra år, tio år'...*” (Intervju med Luciana). Det finns både tankegångar som påminner om MUD och SID i detta citat. Sättet att tala om ”invandrare” liknar MUD. ”De andra” ”invandrarna” har utvecklat en moral som gör att de inte vill arbeta när de istället kan få bidrag. För att lösa detta problem tycker Luciana att regeringen borde sätta stopp för det och införa begräsningar. De borde arbeta, SID, istället för att stanna hemma. Luciana drar en tydlig skiljelinje mellan sig själv och ”de andra”. ”De andra” är de som inte vill lära sig, som läser på sfi i fem år men fortfarande inte kan svenska. ”De andra” är de som inte vill göra någonting, som bara vill få pengar, bidrag, som vill vara passiva. Motsatsen till den ”gode aktiva medborgaren” (Dahlstedt, 2009) och motsatsen till den inkluderade och integrerade svensktalande individen. Detta tema har hon diskuterat mycket i sin familj och med sina vänner vilket visar att det är en uppfattning som finns i hennes närhet.

Föreställningen om ”invandrare” som fuskare och att de inte gör rätt för sig återfanns hos Florian, Muhammed och Luciana men även hos Hazim: *Och invandrare är tvådelade, en del som tycker om att sitta hemma när de kommit till Sverige, sitta hemma och få bidrag och jobba svart vid sidan om. En del vill kunna få jobba och komma in i samhället men man får inget jobb* (Intervju med Hazim). Det är tydligt att han med andra delen menar sig själv. Han har en vilja att jobba och komma in i samhället men får inget jobb. Den första delen av de tvådelade ”invandrarna” vill få bidrag och sitta hemma. De vill dessutom arbeta svart vid sidan om vilket betyder att de lurar staten dubbelt upp; de betalar ingen skatt och de tar bidrag. Detta är ett drag som finns hos MUD och som innefattar bilden av den bidragsberoende exkluderade ”invandraren”. Även SID träder fram när Hazim nämner att om ”invandrare” jobbar så kommer de in i samhället. Det är

anmärkningsvärt att just Hazim gör en uppdelning av ”invandrare”. Han har bott i Sverige i fyra år, är arbetslös, talar ingen svenska, har inga svenska vänner och ”lever på” socialbidrag. I den bild som exempelvis Luciana målar upp av den moraliskt underlägsne ”invandraren” passar han väl in. Hans personliga dilemma är att det är väldigt svårt, mer eller mindre omöjligt, för honom att få ett arbete. Ju längre tiden går desto mer uppgiven blir han och ju längre tiden går desto mindre svenska kan han. Han menar att socialbidragstagande är som att vara i ett fängelse och att bara sitta hemma gör en mycket nedstämd. Ändå tror han att det finns andra som faktiskt bara *vill* sitta hemma. På frågan om vilka de är svarar han: *Det är många. Om vi kollar på statistiken så då kan man se att invandrare ofta sitter hemma, de jobbar svart vid sidan om* (Intervju med Hazim). Hazim är förmodligen själv, även om han inte arbetar svart vid sidan om, en del av den statistik som han hänvisar till. Statistiken gör ingen skillnad mellan de som *vill* och det som *inte vill* sitta hemma och/eller arbeta svart. Det intressanta här är hans behov av att skilja sig själv från de som jobbar svart. Och att skilja sig från de som inte vill göra någonting, utan bara sitta hemma. Att han gör åtskillnaden kan tyda på att han känner att han måste rättfärdiga sin situation. Det tyder också på att han är medveten om sättet att tala om ”invandrare” och precis som flera andra av intervjupersonerna förhåller sig till det genom att dra en tydlig skiljelinje mellan sig själv och ”de andra”.

7.3.2 Motstånd

Bahid är den av intervjupersonerna som i störst grad har antagit en ”motståndsstrategi”. Han tycker inte om ordet ”invandrare” eftersom han tänker på *white and black* när han hör det: *Sverige är en demokrati och ordet får mig att tänka att det finns svenskar och andra svenskar* (Intervju med Bahid). Han accepterar inte att det i ett demokratiskt samhälle skulle finnas två grupper, där den ena är inkluderad och den andra exkluderad. Själv använder han inte ordet ”invandrare” och förklarar: *I feel no difference between people. Men när du kommer hit finns Invandrarservice, alla invandrare måste dit. Det finns en tre veckors eller månadskurs för invandrare om ”det här är Sverige”. Kanske är det ett första steg för att sedan ”jump over to the other side” och bli som alla andra* (Intervju med Bahid). Bahid misstänker alltså att Invandrarservice och de kurser som de erbjuder finns till för att göra så att ”invandrare” ska *bli som alla andra*, med andra ord assimileras. Det kan utläsas ur Bahids svar att han tycker bilden av ”invandrare” kommer ovanifrån. Det är en bild han inte tycker om då han inte själv drar skiljelinjer mellan människor. Inte heller Maria är överförtjust i ordet: *Ja, invandrare. Det är lite speciellt, kanske ett falskt ord, men det är ett akademiskt ord* (Maria). Enligt Maria

är ordet ”invandrare” ett falskt och akademiskt ord vilket kan tolkas som om att hon, dels inte tycker ordet är rättvisande som benämning på människor. Dels, precis som Bahid, verkar hon tycka att det är ett ord som kommer ovanifrån, från en arena där hon inte befinner sig. Trots sina invändningar mot ordet ”invandrare” använder hon det själv längre fram i intervjun, när hon pratar om integration, och menar då att hon tillhör kategorin ”invandrare”.

7.3.3 Sammanfattning avstånd eller motstånd

Flera intervjupersoner intog förhållningssättet att ta avstånd från ”invandrare” genom att inte inkludera sig i kategorin. Dessutom reproducerade de stereotypa bilder av ”invandrare” som exempelvis att de är bidragsfuskare, inte betalar för sig, *vill* sitta hemma och att de inte följer allmän ordning utan kastar sten mot polisen. Ett fåtal intog positionen motstånd och problematiserade sådana föreställningar. Det visade sig viktigare för intervjupersonerna att distansera sig från ”de andra” än att påpeka att bilden går att ifrågasätta. Detta skulle kunna vara en slags försvarsmekanism mot att sammankoppla sig själv med negativa värden för att behålla en relativt god självbild. En strategi som gör att man upplever sig själv som i alla fall *lite* bättre och moraliskt överlägsna ”de andra”. Man kan fråga sig vilka dessa ”de andra” egentligen är, men det ligger kanske i sakens natur att ”de andra” är fiktiva.

8. Avslutande diskussion

Hazim beskrev känslan av att vara ”invandrare” som att vara en fisk utan vatten. Majoriteten av intervjupersonerna beskrev, med andra ord, samma känsla av förvirring, ensamhet och uppgivenhet under sin allra första tid i Sverige. De strategier de använde för att deras habitus sedan skulle passa in på det nya fältet påminde om varandras. Att lära sig svenska var, föga förvånande, en av de saker som intervjupersonerna tyckte var viktigast men upplevde som svårt. En annan mycket viktig sak var att få vänner i Sverige. Dessa båda delar hade betydelse för möjligheten att komma in på arbetsmarknaden vilket alla intervjupersoner ville i hög grad, inte minst för att kunna försörja sig själva. Några av intervjupersonerna hade erfarenhet av socialbidrag vilket de upplevde som väldigt påfrestande.

De strategier som användes för att få ett arbete utgick från att intervjupersonerna ansåg sig tvungna att förändra sig, skola om sig eller tänka på ett nytt sätt angående vilket arbete de kunde föreställa sig att ha i framtiden. Denna strategi ligger i linje med dagens integrationspolitik där det anses nödvändigt, för att nyanlända ska få arbete, att det sker: ”En effektiv matchning mellan utbud och efterfrågan av arbetskraft” (prop. 2009/10:60). Det

betyder bland annat att incitamenten för att arbeta ska stärkas. Detta i sin tur betyder till exempel att ersättning ska villkoras mot aktivitet vilket pressar nyanlända att snabbt skaffa ett arbete, vilket som helst. Att intervjupersonerna ansåg det nödvändigt ”att anpassa sig” efter arbetsmarknaden för att få ett arbete skulle kunna vara en konsekvens av mötet med den retorik som finns i den svenska integrationspolitiken som till stora delar handlar om att genom arbete bryta utanförskapet. Sällan talas det i den integrationspolitiska debatten om arbetets villkor. För en persons överlevnad och självkänslas skull är det högprioritet att försörja sig genom att ha arbete och slippa ta socialbidrag. Det är dock även viktigt under vilka villkor en person arbetar och i vilka branscher ”invandrare” och ”svenskar” återfinns. ”Invandrades” arbetsmarknadssituation kan förstås utifrån Neergaards (2006) begrepp ”inkluderad underordning”. Sju av intervjupersonerna har eller har haft ett instegsjobb. Detta upplevde de som någonting mycket positivt eftersom det gav dem en möjlighet att faktiskt få ett arbete. Frågan är dock vad som händer när instegsperioden är över? Det skulle kunna vara så att denna åtgärd bara är en hjälp för stunden och inte har så stor betydelse för de nyanländas fortsatta arbetsmarknadsmöjligheter. Detta upplevde exempelvis Vedran när hans instegsjobb följdes av en lång period av arbetslöshet. Det skulle också kunna vara så att instegsjobben leder de nyanlända in i ett visst segment av arbetsmarknaden som det sedan är svårt för dem att lämna. I så fall bidrar instegsjobben till den etniskt delade arbetsmarknaden.

De sätt som Levitas (2005) menar att det talas om exkluderade, i termer av brist på moral (MUD) eller brist på arbete (SID), återfanns hos majoriteten av intervjupersonerna. Däremot RED, exkluderad på grund av fattigdom, var svårare att hitta. Liknande resultat har framkommit i svenska studier där den politiska retoriken har analyserats. I vår studie kunde vi även se dessa sätt att tala om de exkluderade hos nyanlända ”invandrare”. Ibland tenderade SID och MUD att flyta in i varandra vilket kan förklaras av att de är idealtyper som enbart existerar helt åtskilda på ett teoretiskt plan.

Gemensamma föreställningar hos många av intervjupersonerna var att ”invandrare” inte *vill* integrera sig, inte *vill* jobba, att de fuskar, är kriminella och så vidare. Det går följaktligen att i ett första steg konstatera att stereotypa bilder av ”invandrare” reproducerades istället för att motsägas. Om dessa bilder av ”invandrare” från början kommer ovanifrån verkar det som att många av intervjupersonerna i mötet mellan habitus och de yttre strukturerna har införlivat bilderna i sig själva. Detta gör att bilderna, som nu även kommer underifrån, kan framstå som *mer* trovärdiga, det vill säga att bilderna av *de exkluderade* befästs ytterligare. I nästa steg är det intressant att fråga sig varför det kan vara så att föreställningarna införlivats i

intervjupersonerna? Det går att spekulera i att distanseringen från ”de andra” är ett sätt för intervjupersonerna att stärka sig själva och känna sig mer inkluderade genom att hänvisa till ”de andra” som *inte* är det. Intervjupersonerna verkade vara medvetna om vilka negativa etablerade föreställningar som finns om ”invandrare” och kände att de var tvungna att framhäva att de själva inte levde upp till dessa. Detta kan jämföras med arbetarklassens strävan efter att uppvisa skötsamhet och respektabilitet (se Skeggs, 2000 och Ambjörnsson, 2001).

Enligt intervjupersonerna är ”de andra” exkluderade och har dessutom själva *valt* att vara det. Detta är ett uttryck för det fokus på individens ansvar som intervjupersonerna har, att inkludering och exkludering handlar om individuella val som individen själv styr över. Detta synsätt präglar deras självuppfattning såväl som deras uppfattning om deras möjligheter på arbetsmarknaden. Genom att anstränga sig och arbeta hårt kan de få samma möjligheter som alla andra. Samtidigt som de menar att det finns ett annat kollektiv som inte gör det. På detta sätt kan de möjligtvis överbrygga eller åtminstone ignorera det svenska samhällets etnifierade ojämlikheter.

En konsekvens av att intervjupersonerna hänvisade till sin personliga prestation istället för samhälliga strukturer skulle kunna vara att de vid misslyckanden skyller på sig själva. Detta skulle i sin tur kunna leda till att de inte bevakar sina rättigheter och därmed accepterar att arbeta under dåliga förhållanden eller tar vilket arbete som helst även sådana som ligger långt under deras kvalifikationsnivå. Flera intervjupersoner bekräftade detta och ingen av dem påtalade att faktorer som diskriminering skulle vara en anledning till att de inte kunde få jobb.

Levitas (2005) uppfattning är att fokus på social exkludering döljer ojämlikheter i samhället då det ger sken av det bara handlar om att kliva över gränsen, från exkluderad till inkluderad. Bilden av ett harmoniskt och homogent samhälle bekräftas genom att skillnader inom grupperna ignoreras. Detta är en bild intervjupersonerna har tagit till sig. Förvisso framhäver de skillnader inom kategorin ”invandrare” genom att visa på heterogeniteten och genom att mena att de själva inte tillhör kategorin. Å andra sidan ifrågasätter de inte dominerande föreställningar utan förstärker snarare den ideologi som menar att individens prestationer kan övervinna allt.

9. Referenser

Tryckt litteratur

Ambjörnsson, Ronny (2001) *Den skötsamme arbetaren : idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*. Stockholm: Carlsson

Aspers, Patrik (2007) *Etnografiska metoder : att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber

Bourdieu, Pierre (1999) *Praktiskt förnuft : Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos

Britz, Sarah (1994) ”Starka röster utan arena - invandrarkvinnornas osedda kompetens” i *Arbetets etniska delning*. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.) s.153-168, Eslöv: Carlsson

Broadly, Donald (1990) *Sociologi och epistemologi : Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag

Crang, Mike & Cook, Ian (2007) *Doing Ethnographies*. London: Sage

Dahlstedt, Magnus (2009) *Aktiveringens politik : Demokrati och medborgarskap för ett nytt millennium*. Malmö: Liber

Franzén, Elsie C. (1998) *Invandring och arbetslöshet*. Lund: Studentlitteratur

Gubrium, Jaber F. & Holstein, James A. (1997) *The new language of Qualitative Method*. New York Oxford: Oxford University Press

Hjerm, Mikael & Schierup, Carl-Ulrik (2007) ”Integration och arbete” i *Etnicitet : Perspektiv på samhället*. Peterson, Abby & Hjerm, Mikael (red.) s.96-115, Malmö: Gleerups Utbildning

Junestav, Malin (2004) *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930-2001*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis

Knocke, Wuokko (1994) ”Kön, etnicitet och teknisk utveckling” i *Arbetets etniska delning*. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.) s.81-105, Eslöv: Carlsson

Knocke, Wuokko (2006) ”Den strukturella diskrimineringens försåtlighet : Ett historiskt och nutida perspektiv” i *På tröskeln till lönearbete : Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*. Neergaard, Anders (red.) s.41-67. SOU 2006:60, Stockholm: Edita Sverige

Levitas, Ruth (2005) *The inclusive society? Social exclusion and new labour*. Basingstoke: Macmillan

Lundh, Christer (2005) *Invandringen till Sverige*. Stockholm: SNS förlag

Neergaard, Anders (2006) "På tröskeln till lönearbete" i *På tröskeln till lönearbete : Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*. Neergaard, Anders (red.) s.9-39. SOU 2006:60, Stockholm: Edita

Paulson, Sven; Schierup, Carl-Ulrik; Ålund, Aleksandra (1994) "Den interna arbetsmarknaden- etniska skiktningar och dequalificering" i *Arbetets etniska delning*. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.) s.25-80. Eslöv: Carlsson

Popoola, Margareta (2002) *Integration, en samtidsspegel : En översikt*. Stockholm: Svenska kommunförbundet

Schierup, Carl-Ulrik (1994) "Etnicitet och arbete - studier från en svensk bilfabrik" i *Arbetets etniska delning*. Schierup, Carl-Ulrik & Paulson, Sven (red.) s.81-105, Eslöv: Carlsson

Schierup, Carl-Ulrik (2003) "Social exkludering och medborgarskap i Sverige och EU" i *Den gränslösa välfärdstaten*. Blomqvist, Paula (red.) s.176-197, Stockholm: Agora

Schierup, Carl-Ulrik (2006a) "Social exkludering och den etnifierade arbetsmarknaden" i *Kors & Tvärs : Intersektionalitet och makt i storstadens arbetsliv*. Gunnarsson, Ewa; Neergaard, Anders; Nilsson, Arne (red.) s.134-143, Stockholm: Normal

Schierup, Carl-Ulrik (2006b) "Var tog den sociala dimensionen vägen? Medborgarskap, multikulturalism och social exkludering" i *Maktens olika förklädnader : Kön klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. De los Reyes, Paulina; Molina, Irene; Mulinari, Diana (red.) s.235-269, Stockholm: Atlas

Skeggs, Beverly (2000) *Att bli respektabel : konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos

Elektroniska källor

Arbetsförmedlingen (2010a) *Särskilt anställningsstöd i form av instegsjobb* (Riktat till arbets sökande). Tillgänglig på:
www.arbetsformedlingen.se/download/18.46ccfec5127ddccec778000446/inste_g_sok.pdf
(2010-05-24)

Arbetsförmedlingen (2010b) *Särskilt anställningsstöd i form av instegsjobb* (Riktat till arbetsgivare). Tillgänglig på:
www.arbetsformedlingen.se/download/18.4b7cba481279b57bec180008031/inste_g_ag.pdf
(2010-05-24)

Billström, Tobias "Invandrarna behöver städjobben" i *Expressen*, 2010-03-04. Tillgänglig på:
<http://www.expressen.se/debatt/1.1905672/tobias-billstrom-invandrarna-behover-stadjobben>
(2010-05-21)

Billström, Tobias "Nya kravet stärker arbetslinjen" i *Sydsvenskan*, 2010-03-10. Tillgänglig på:
<http://www.sydsvenskan.se/opinion/aktuellafragor/article636485/Nya-kravet-starker-arbetslinjen.html> (2010-05-21)

Broady, Donald (1991) *Sociologi och epistemologi : Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag. Tillgänglig på: www.skeptron.uu.se/broady/sec/p-broady-91.htm

Knocke, Wuokko (2000) "Integration or Segregation? Immigrant Populations Facing the Labour Market in Sweden" i *Economic and Industrial Democracy*. Uppsala universitet: Sage. Tillgänglig på: <http://eid.sagepub.com/cgi/content/abstract/21/3/361>

Nationalencyklopedin (2010) Sökord: integration. Tillgänglig på: www.ne.se (2010-04-19)

Nationalencyklopedin (2010) Sökord: assimilation. Tillgänglig på: www.ne.se (2010-05-19)

Nationalencyklopedin (2010) Sökord: stereotyp. Tillgänglig på: www.ne.se (2010-05-25)

Regeringens proposition 2006/07:100 *2007 års ekonomiska vårproposition*. Stockholm: Finansdepartementet. Tillgänglig på: www.regeringen.se/sb/d/108/a/80254 (2010-05-05)

Regeringens proposition 2009/10:77 *Försörjningskrav vid anhörginvandring*. Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig på: www.regeringen.se/sb/d/108/a/137206 (2010-05-05)

Regeringens proposition 2009/10:60 *Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering - egenansvar med professionellt stöd*. Stockholm: Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Tillgänglig på: www.regeringen.se/sb/d/108/a/135998 (2010-05-05)

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej,

Vi är två studenter vid namn Paula Langöe Eliasson och Hanna Uddbäck som läser Personal och arbetslivsprogrammet på Lunds universitet. Denna termin ska vi skriva vårt examensarbete i form av en kandidatuppsats om kopplingen mellan lönearbete och integration i det svenska samhället med särskilt fokus på instegsjobb. Vi vill ta del av din syn på och din erfarenhet av att ha ett instegsjobb och vill därför träffa dig för en intervju. Intervjun kommer att ha formen av ett samtal och vara cirka en timme. Du kommer givetvis vara helt anonym och ditt namn kommer inte att nämnas i den färdiga uppsatsen. Det är bara vi som kommer att ha tillgång till materialet. Ditt deltagande är helt frivilligt vilket innebär att du när som helst kan avbryta din medverkan. Vi skulle verkligen uppskatta din medverkan och det skulle vara en möjlighet för dig att berätta vad tycker om instegsjobb. Intervjuerna kommer äga rum i april månad.

Om du kan tänka dig att medverka vänligen ring oss eller ta kontakt med oss via mail så bokar vi in en intervju så snart du kan.

Hoppas att vi hörs inom kort!

Med vänliga hälsningar

Paula Langöe Eliasson
paulaelisabeth@hotmail.com
mobil: 0762450882

Hanna Uddbäck
hannaudback@hotmail.com
mobil: 0738111165

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrund

Namn, ålder, var kommer ifrån, hur länge bott i Sverige.
Hur kom det sig att du flyttade till Sverige?
Vad har du arbetat med/studerat tidigare?
Hur var din första tid i Sverige? (Introduktion, syfte med den?)
Vad var viktigast under första tiden i Sverige?
Hur ser din vardag ut? (Arbete, fritid, familj, övrigt t ex ideellt engagemang)
Vad är viktigast för dig i ditt liv?
Vad har du för drömmar och mål?

Jobb

Har du ett arbete?
Hur gick det till att få ditt jobb (vanligt eller instegsjobb)?
Vad för slags arbete och arbetsuppgifter har du?
Inom vilken bransch?
Hur ser personalsammansättningen ut i fråga om kvinnor/män/invandrare/svenskar på arbetsplatsen?
Tränar du det svenska språket i arbetet?
Hur ser på framtiden kopplat till jobbet? (kommer att jobba kvar, avancera osv.?)
Finns det några hinder mot att detta skulle uppnås?
Vad skulle du ha för sysselsättning om du inte hade detta jobb?
Vilken betydelse har arbetet för dig i ditt liv?
Har du kontakter i Sverige som skulle kunna leda till ett jobb?

Integration

Hur mycket känner du att du kan påverka det som händer i ditt liv?
Vad är att vara svensk för dig?
Känner du dig som sådan?
Tror du att du kommer att känna dig svensk i framtiden?
Vad betyder ordet invandrare för dig?
Definierar du dig själv som det?
Känner du till begreppet integration?
Vad är integration för dig?
Finns det delaktiga och inte delaktiga människor i samhället? Vilka är de i så fall?

Känner du någon annan med instegsjobb som vi kan intervjua?